

ก่อนจะถึง *ไทยกึ่งเมืองขึ้น*: การเคลื่อนไหวทางภูมิปัญญาฝ่ายซ้ายยุคแรกเริ่มของ อุดม สีสวรรณ ในการเมืองไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2, ในช่วงปี 2490-2491

ธิดานต์ ศรีนารา¹

(Received: March 26, 2022; Revised: July 15, 2022; Accepted: August 29, 2022)

บทคัดย่อ

อุดม สีสวรรณ เป็นปัญญาชนฝ่ายซ้ายไทยที่เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในหมู่ผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์ ปัญญาชน ประวัติศาสตร์ฝ่ายซ้ายไทย ประวัติศาสตร์ความคิดทางเศรษฐกิจของไทย ประวัติศาสตร์การเมืองไทย ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย รวมทั้งประวัติศาสตร์วรรณกรรมและวรรณคดีวิจารณ์ไทยในช่วงทศวรรษ 2490-2520 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฐานะผู้เขียน *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* (2493) ภายใต้นามปากกา “อรัญญ์ พรหมชมพู” ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นหนังสือประวัติศาสตร์ไทยเล่มแรกๆ ที่เขียนขึ้นภายใต้ปรัชญาวัตถุนิยมวิภาษวิธีของลัทธิมาร์กซ อย่างไรก็ตาม น้อยคนที่จะรู้ว่าอุดมมีงานเขียนหลายชิ้นก่อนหน้า *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานเขียนจำนวนมากที่เผยแพร่ผ่านทางหนังสือพิมพ์ *มหาชน* ในช่วงปี 2490-2491 และเมื่อพิจารณาเนื้อหาโดยละเอียดแล้วก็พบว่างานเขียนของอุดมมีความสำคัญต่อความเข้าใจขบวนการฝ่ายซ้ายไทยใหม่ในหลายแง่ นั่นคือ อุดมเป็นคนแรกๆ ที่พยายามบุกเบิกคิดค้นแนวคิดทางศิลปะวรรณกรรมที่จะรู้จักกันดีในเวลาต่อมาว่า “ศิลปะเพื่อชีวิตศิลปะเพื่อประชาชน” โดยไม่ได้เริ่มต้นจากอิทธิพลของเหมาเจ๋อตุงดังที่เข้าใจกัน และอีกแง่หนึ่งก็คือ ก่อนหน้าที่เขาจะเขียน *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* ในปี 2493 นั้น อุดมเคยวิเคราะห์สังคมไทยว่าเป็นสังคม “กึ่งเมืองขึ้น” มาตั้งแต่ปี 2490 แล้ว นอกจากนี้ อุดมยังได้ผลิตงานเขียนประเภทวิเคราะห์การเมืองไทย และมีบทบาทสำคัญในการแนะนำลัทธิมาร์กซเข้าสู่สังคมไทยผ่านการแปลและบัญญัติคำศัพท์ลัทธิมาร์กซจากภาษาต่างประเทศให้อยู่ในภาษาไทยอีกด้วย ทั้งหมดนี้ยืนยันว่า อุดมเป็นปัญญาชนฝ่ายซ้ายที่มีบทบาทสำคัญและมีคุณูปการอย่างมากต่อการคิดค้นบุกเบิกรูปแบบและเนื้อหาในการเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของขบวนการฝ่ายซ้ายไทยในยุคแรกเริ่ม

คำสำคัญ: ปัญญาชนฝ่ายซ้ายไทย ลัทธิมาร์กซ กึ่งเมืองขึ้น การเมืองวัฒนธรรม

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธิดานต์ ศรีนารา ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
E-mail: Srinara2519@gmail.com

Before *Thai kung muangkhun*: The early left intellectual movement of Udom Sisuwan in Thai politics after World War II, during 1947-1948

Thikan Srinara²

Abstract

Udom Sisuwan was a Thai left-wing intellectual best known for authoring *Thai kung muangkhun* (Semi-colonial Thailand) (1950) under the pen name "Aranya Phromchompoo," largely considered to be the first Thai history book written under Marxism's dialectical materialism philosophy. Few people are aware, however, that Udom had many previous written works prior to *Thai kung muangkhun*, particularly those released through Mahachon newspapers between 1947 and 1948. When their contents were examined in depth, it was discovered that Udom's works were crucial to a new perspective of the Thai leftist movement in many ways. In the first place, Udom was the first to try to pioneer the notion of literary art that would later be known as "Art for Life, Art for the People," rather than starting with Mao Zedong's influence as is commonly assumed. The second point is that, prior to writing *Thai kung muangkhun* in 1950, Udom had been describing Thai society as "semi-colonial". Udom had also written works on Thai politics and played a key role in spreading Marxism into Thai society by translating and creating Marxist terms from other languages into Thai. All of this demonstrates that Udom was a leftist intellectual who pioneered the forms and contents of early Thai communist movements' cultural politic activities.

Keywords: Thai left-wing intellectuals, Marxism, Semi-colonial, Cultural politics

² Asst. Prof. Dr. Thikan Srinara, the Department of History, Faculty of Humanities, Chiang Mai University
E-mail: Srinara2519@gmail.com

บทนำ

อุดม สีสวรรณ ชีวิตประวัติ และฐานะทางประวัติศาสตร์

บรรจง บรรเจิดศิลป์ เป็นนามปากกาของ อุดม สีสวรรณ ผู้ล่วงลับไปแล้ว. นามปากกาใหม่นี้แต่เดิมมิได้เป็นนามปากกาที่ท่านใช้เพื่อเขียนวิจารณ์วรรณกรรม, หากเป็นนามที่ท่านใช้ในการเขียนความเรียงชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่ง คือ ชีวิตกับความใฝ่ฝัน อันมีบทบาทอย่างสูงต่อจิตสำนึกของหนุ่มสาวที่เติบโตขึ้นมาในช่วงปี 2516, หากนามปากกาที่สร้างชื่อของท่านขึ้นมาในฐานะนักวิจารณ์วรรณคดีคือ “พ.เมืองชมพู” ความสำเร็จของ อุดม สีสวรรณ หรือ “พ.เมืองชมพู” ในฐานะนักวิจารณ์วรรณคดีนั้น เริ่มนับตั้งแต่งานชิ้นแรกๆ ของท่านทีเดียว. เมื่อนิตยสาร มหาชน ฉบับเดือนมิถุนายน นำเอาข้อเขียนขนาดยาว “ดูวรรณคดีจากสังคม ดูสังคมจากวรรณคดี” ตอนต้นลงตีพิมพ์ในนั้น, “ศรีบูรพา” ซึ่งเป็นเจ้าของงานที่ท่านหยิบขึ้นมาวิจารณ์ได้ให้ความสนใจแก่งานอันลุ่มลึกชิ้นนั้นมาก ถึงกับอุตสาหะเดินทางไปสำนักพิมพ์มหาชนเพื่อขออ่านบทวิจารณ์ของ “พ.เมืองชมพู” ตอนสอง อันเป็นตอนจบจากต้นฉบับที่เจ้าหน้าที่โรงพิมพ์กำลังพิสูจน์อักษรอยู่. แน่ละ, “ศรีบูรพา” มิได้ให้ความสนใจกับงานวิจารณ์ชิ้นนั้น เพียงเพราะนวนิยาย ข้างหลังภาพ ของท่านถูกหยิบขึ้นมาวิจารณ์, แต่จุดยืนอันแจ่มชัดมั่นคง, ทัศนคติอันลุ่มลึกแหลมคม, และวิธีการนำเสนออย่างสร้างสรรค์ และอย่างเรียบง่ายแต่ว่ามีสละสลวยของนักวิจารณ์ “มือใหม่” ผู้นั้นต่างหากที่ตรึงนักประพันธ์ผู้ยิ่งใหญ่อย่าง “ศรีบูรพา” ให้จดจ่ออยู่กับงานชิ้นนั้นได้ (Bunjerdasilp, 1993)

ข้อความข้างต้นเป็นคำยกย่องของสำนักพิมพ์มติชนที่มอบให้แก่ อุดม สีสวรรณ ในวาระที่พวกเขาจัดพิมพ์หนังสือ วรรณวิจารณ์ ของอุดมในปี 2536 ซึ่งเป็นปีเดียวกันกับที่เขาได้เสียชีวิตลงอย่างสงบ ทำให้เรามองเห็นในเบื้องต้นว่าอุดมถือเป็นปัญญาชนที่มีความสำคัญไม่น้อยในสังคมไทย อันที่จริง อุดมไม่เพียงมีคุณูปการต่อวงการวรรณกรรมในฐานะ “นักวิจารณ์วรรณคดี” เท่านั้น แต่เขายังมีคุณูปการทางภูมิปัญญาที่สำคัญต่อสังคมไทยอีกหลายประการ และนี่คือประเด็นสำคัญที่บทความชิ้นนี้จะนำเสนอ

อุดม สีสวรรณ เกิดวันที่ 14 มกราคม 2463 ที่บ้านนาแดน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง เรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 4 จากโรงเรียนเคนเน็ตแม็คเคนซีของคณะมิชชันนารีอเมริกันในจังหวัดลำปางในปี 2473 หลังจากนั้นก็เข้าเรียนกวดวิชาภาษาอังกฤษที่บริติชเคาซิล, ในปี 2481 อุดมเดินทางไปจีนเพื่อช่วยต่อต้านญี่ปุ่นตามคำชักชวนของเพื่อนชาวจีนฮ่อ ที่นั่น เขาได้สมัครเข้าทำงานในหน่วยภาษาจีน ได้ฝึกอบรมการพยาบาลเบื้องต้นที่สอแตงกแวคคิดสังคมนิยมเป็นเวลา 6 เดือน แล้วถูกส่งไปปฏิบัติหน้าที่ส่งเสริมสุขภาพอนามัยของกองทหารคณะชาติในเขตนครโลหยางกับนครสั่นหยาง มณฑลเหอหนาน โดยสังกัดกองกาชาดที่ 60 สภาภาษาจีน, ในปี 2482 อุดมได้เข้าไปช่วยงานด้านการบำบัดโรคพาราไทฟอยด์แก่ผู้ปฏิบัติงานหลายคนในสำนักงานประจำนครโลหยางของกลุ่มทัพที่ 16 ซึ่งประกอบด้วยกองทัพลูที่ 8 กับกองทัพลูที่ 4 ใหม่ ต่อมาเมื่อเกิด “กรณีพิพาทหวานหนาน” ขึ้นในปี 2483 อุดมก็เดินทางไปศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองและศิลปวรรณคดีที่นครเยนอาน มณฑลซานซี ซึ่งเป็นฐานที่มั่นใหญ่ของพรรคคอมมิวนิสต์จีน

ในปี 2487 อุดมเข้าทำงานในหน่วยวิเทศกิจประจำภาคตะวันตกของมณฑลซานซี มีหน้าที่ช่วยเหลือหน่วยข่าวของกองทหารอเมริกันสืบสวนเชลยศึกญี่ปุ่น ต้นปี 2488 เขาเข้าร่วมหน่วยเฉพาะกิจ บุกเข้าสู่แนวหลังของกองทหารญี่ปุ่นทางภาคเหนือของมณฑลซานซีและตอนใต้ของมองโกเลียในเพื่อคุ้มครองและนำส่งนักบินผู้ประสบภัยทิ้งระเบิด ปี.29 ของกองทัพอากาศอเมริกันที่ถูกทหารญี่ปุ่นยิงตก (Bunjerdasilp, 2013, p. 99-100) ที่มณฑลซานซีซึ่งอุดมทำงานด้านโฆษณาอันเองที่เขาจะได้พบกับ “ลุงโต” หรือ “พิชิต ญ สุขทัย” หรือ

“พายัพ อังกฤษ” หนึ่งในสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ไทยซึ่งขณะนั้นทำงานอยู่แนวหน้าในฝ่ายศึกษาอำนาจรัฐเขตปักกิ่ง และยังได้พบกับ สุริย์ จิตรประทุม ภรรยาในอนาคตของเขาซึ่งไปเรียนวิชาพยาบาลและกำลังทำงานอยู่ในหน่วยพยาบาลเมืองเียนอานด้วย เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง อุดมลาออกจากหน้าที่แล้วเดินทางกลับประเทศไทยพร้อมกับ สุริย์ จิตรประทุม และ พายัพ อังกฤษ พวกเขาพักอยู่ที่บ้านของสุริย์แถวท่าเตียนระยะหนึ่งจากนั้นก็ย้ายไปลำปางไม่กี่เดือนต่อมา พายัพก็เรียกตัวอุดมให้กลับลงมาที่กรุงเทพฯ อุดมเข้าทำงานหนังสือพิมพ์ *มหาชน* ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.)³ พร้อมกับภรรยาในปี 2489 เขียนคอลัมน์ประจำโดยใช้นามปากกา “ขุนตง” และสมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคในช่วงนั้นภายใต้การรับรองของ พายัพ อังกฤษ (Siammai, 1983, 14 January, p.30-32)

หลังจากคณะทหารที่นำโดยจอมพลผิน ชุณหะวัณทำรัฐประหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 อุดมหลบไปอาศัยอยู่ที่บ้านแม่ของภรรยา ช่วงนั้นเองที่อุดมได้เริ่มลงมือเขียนหนังสือ *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* อันโด่งดัง (พิมพ์ครั้งแรกในปี 2493) ภายใต้นามปากกา “อรัญญ์ พรหมชมพู” (Siammai, 1983, 14 January, p.30-32) ในปี 2494 ภายใต้นามปากกา “อ.พ.” (อรัญญ์ พรหมชมพู) อุดมได้แปลบทความ "Concerning Practice" ของ เหมมาเจอตง เป็น "ว่าด้วยการปฏิบัติ" ตีพิมพ์เผยแพร่ใน *อักษรสาร* ฉบับเดือนมิถุนายน 2494 (Or Por, 1951, p.74-97) ต่อมาในปี 2495 อุดมใช้นามปากกา “บรรจง บรรเจิดศิลป์” เป็นครั้งแรกเพื่อวิจารณ์ *จนกว่าเราจะพบกันอีก* ของ “ศรีบูรพา” ภายใต้หัวเรื่อง “ดูสังคมจากวรรณคดี วรรณคดีจากสังคม” ในปีเดียวกันนั้น เขาก็ใช้นามปากกา “บรรจง บรรเจิดศิลป์” อีกเช่นกันเพื่อเขียนความเรียงเรื่อง *ชีวิตกับความไฝฝัน* (จัดพิมพ์เป็นหนังสือโดยสำนักพิมพ์กรุงเทพบรรณาการที่มี อัศนี พลจันทร เป็นเจ้าของ) ในปี 2495 อุดมได้เข้าร่วมการประชุมสมัชชาพรรคครั้งที่ 2 ในกรุงเทพฯ ต่อมาในปี 2496 หลังจากได้รับเลือกให้เป็นหนึ่งในคณะกรรมการกลางพรรคฯ อุดมได้เข้าทำงานเป็นหัวหน้ากองบรรณาธิการนิตยสาร *เศรษฐกิจ* ที่มี ล้วน ปั่นน้อย เป็นบรรณาธิการ (Or Por, 1951, p.74-97)

ในปี 2498 อุดมใช้นามปากกา “ประสาน” เขียนตอบปัญหาต่างๆ ที่ผู้อ่านจากทางบ้านส่งมาถามในนิตยสาร *ปิฎกภูมิ* ที่มี เปลื้อง วรรณศรี เป็นบรรณาธิการ ในปี 2500 อุดมได้เขียนหนังสือเล่มเล็กๆ ชื่อ *สู่เพื่อนนโยบายเป็นกลาง* รวมทั้งตีพิมพ์ *สารแด่นิด* อันโด่งดัง (Bunjerdsilp, 2013, p.100-101) เดือนพฤษภาคม 2501 อุดมเดินทางไปโซเวียตตามคำเชิญของสหภาพหนังสือพิมพ์โซเวียตพร้อมกับเพื่อนนักหนังสือพิมพ์อีก 13 คน โดยมี อุทธรณ์ พลกุล เป็นหัวหน้าคณะ จากนั้นได้เดินทางต่อไปยังเนเธอร์แลนด์ เบลเยียม อังกฤษ และฝรั่งเศส ทว่าในเดือนมิถุนายน 2501 เมื่อเขากับคนอื่นๆ กลับเมืองไทยก็ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจยึดฟิล์มและสอบปากคำ ในวันที่ 21 ตุลาคม 2501 อุดมถูกจับในข้อหาให้การกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์และสมคบกันกระทำความผิดต่อความมั่นคงภายในและภายนอกประเทศ (Siammai, 1983, 14 January, p.30-32) พร้อมกับนักหนังสือพิมพ์คนอื่นๆ ที่เดินทางไปโซเวียตด้วยกันและติดคุกร่วมกับปัญญาชนอีกหลายคน (Srinara, 2009, p.118) จนกระทั่งถึงปี 2508 หลังออกจากคุกเขาเดินทางเข้าสู่ฐานที่มั่นของ พคท. ในเขตป่าเขาทางภาคอีสานและปฏิบัติงานในฐานะเลขาธิการเขตงานภาคอีสาน จนกระทั่ง 20 ปีต่อมา หลังจากมีปัญหาการปรับขบวนและปรับทิศทางของ พคท., เขาก็แยกตัวออกจาก พคท. กลับคืนเมืองในวันที่ 4 กันยายน 2525 และในปี 2527 อุดมก็กลับคืนสู่ฐานะนักเขียนอีกครั้งโดยเข้าทำงานในบริษัทมติชน (Bunjerdsilp, 2013, p.100-101) จนกระทั่งเสียชีวิตในเดือนตุลาคมปี 2536 (Chanamul, 2007, p.65)

ในหมู่นักที่สนใจประวัติศาสตร์ปัญญาชน ประวัติศาสตร์ฝ่ายซ้ายไทย ประวัติศาสตร์ความคิดทางเศรษฐกิจของไทย ประวัติศาสตร์การเมืองไทย ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย รวมทั้งประวัติศาสตร์วรรณกรรมและ

³ ต่อไปนี้จะขอใช้คำว่า "พคท." หรือ "พรรค" แทนคำว่า "พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย" ตลอดทั้งบทความ

วรรณคดีวิจารณ์ไทยร่วมสมัย คงมีน้อยคนที่จะไม่รู้จัก อุดม สีสวรรณ เนื่องจากชื่อของเขาแทบจะปรากฏอยู่ในงานเขียนข้างต้นแทบจะทุกประเภท ในปี 2550 เมื่อ โสภา ชานมุล เขียนวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกและจัดพิมพ์ออกมาเป็นหนังสือชื่อ “ชาติไทย” ในทัศนะปัญญาชนก้าวหน้า วิเคราะห์แนวคิดจากผลงานของปัญญาชนหัวก้าวหน้าที่มีชื่อเสียงหลายคน เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์, มาลัย ชูพินิจ, เสนีย์ เสาวพงศ์, อัศนี พลจันทร, สุภา ศิริมานนท์, เปลื้อง ววรรณศรี, ทวีป วรดิลก และ จิตร ภูมิศักดิ์ โสภาก็ไม่ลืมที่จะนับรวมชื่อของ อุดม สีสวรรณ เข้าไปด้วย (Chanamul, 2007, p.64-65) เช่นเดียวกับ สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ เมื่อเขาเขียนหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์การเมืองไทยในช่วงทศวรรษ 2490 ที่ว่าด้วยรัฐและการต่อต้านรัฐสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งที่สอง สุธาชัยก็อุทิศหลายหน้ากระดาษให้กับความคิด บทบาททางการเมือง และหนังสือ *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* อันโด่งดังของอุดม (Yimprasert, 2007, p. 288-289) ขณะที่ เกษียร เตชะพีระ และ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ทำวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอกเรื่อง *Commodifying Marxism: The Formation of Modern Thai Radical Culture, 1927-1958* และ *The Communist Movement in Thailand* ตามลำดับ พวกเขาทั้งคู่ก็อุทิศหน้ากระดาษจำนวนไม่น้อยเพื่อกล่าวถึงความคิดและบทบาททางการเมืองของ อุดมในประวัติศาสตร์ขบวนการฝ่ายซ้ายไทยยุคแรกๆ (Tejapira, 2001)

นอกจากนี้ ชื่อและผลงานของ อุดม สีสวรรณ ยังไปปรากฏอยู่ในงานเขียนของนักวิชาการผู้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยด้วย ดังจะเห็นได้ในบทความเกี่ยวกับอิทธิพลของลัทธิมาร์กซ์ในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเรื่อง “Marxism in Thai Historical Studies” ที่ เครก เจ. เรย์โนลด์ส (Craig J. Reynolds) เขียนร่วมกับ ลีซา ฮอง (Lysa Hong) ในปี 2526 (Reynolds and Hong, 1983, p.77-104) จากนั้นในอีกหลายปีต่อมา เครก เจ. เรย์โนลด์ส ก็ได้อภิปรายถึงความสำคัญและอิทธิพลทางความคิดของอุดมไว้ในหนังสือ *ความคิดแหวกแนวของไทย* อันโด่งดังของเขาว่า

งานชิ้นหนึ่งที่ออกมาเมื่อ พ.ศ.2493 เป็นงานที่แตกต่างจากเค้าโครงที่เป็นแบบแผนของ สตาลิน ซึ่งออกมาเมื่อ พ.ศ.2481 เพียงเล็กน้อย และยังคงเป็นหัวใจของทฤษฎีที่ พ.ศ.ท.ยึดมั่นอยู่ ตราบจนช่วงต้นทศวรรษ 2520 นั่นคือ นักประวัติศาสตร์ของ พ.ศ.ท. ได้ระบุถึงรูปแบบของสังคมในเมืองไทยว่าเป็นแบบ “กึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา” ตามแนวทางการวิเคราะห์ของเหมาในงานชื่อ “การปฏิวัติของจีนและพรรคคอมมิวนิสต์จีน” ฉบับ พ.ศ.2482 (อุดม 2522) อุดม ศรีสุวรรณ เป็นคนเขียนหนังสือเล่มดังกล่าวเมื่อ พ.ศ.2493 เขาเป็นนักหนังสือพิมพ์และนักวิจารณ์วรรณกรรมซึ่งต่อมาถูกจับขังคุกที่เดียวกับจิตรภายหลังรัฐประหาร พ.ศ.2501 ของจอมพลสฤษดิ์ (Reynolds, 1992, p.276)

อันที่จริงแล้ว ยังมีงานเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยอีกหลายชิ้นที่ไม่อาจปฏิเสธถึงความสำคัญยิ่งของ อุดม สีสวรรณ ต่อการศึกษาในด้านนี้ได้ ดังเช่น เมื่อ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เขียน “200 ปีของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและทางข้างหน้า” เขาได้กล่าวถึง “อรรถนิษฐ์ พรหมชมพู” ซึ่งเป็นอีกนามปากกาหนึ่งของ อุดม สีสวรรณ ในฐานะผู้บุกเบิกการศึกษาประวัติศาสตร์แนวมาร์กซิสต์ที่สำคัญอีกคน (Eawsriwong, 2000, p.29) ขณะที่ สมเกียรติ วันทะนะ อธิบายเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของการเขียนประวัติศาสตร์แนวมาร์กซิสต์ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* ของ อุดม สีสวรรณ ภายใต้นามปากกา “อรรถนิษฐ์ พรหมชมพู” อย่างละเอียดลออในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่ของเขาชื่อ *The Politics of Modern Thai Historiography* (Wantana, 1986, p.377-384) นอกจากนี้ เมื่อ ทวีศักดิ์ เผือกสม ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาโทเรื่อง *การปรับตัวทางความรู้ ความจริง และอำนาจของชนชั้นนำสยาม พ.ศ.2325-2411* ในบทแรกๆ ที่ว่าด้วยปัญหาในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ยุคต้น

รัตนโกสินทร์ ทวีศักดิ์ก็ไม่ละเลยที่จะกล่าวถึงอิทธิพลของหนังสือ *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* ของ อุดม สีสวรรณ ที่มีต่อการเขียนประวัติศาสตร์เกี่ยวกับยุคต้นรัตนโกสินทร์ของนักประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ (Phuksom, 1997, p.15) และแม้แต่ในหมู่นักวิชาการที่ศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจหรือประวัติศาสตร์ความคิดทางเศรษฐกิจของไทย ก็ไม่เพิกเฉยที่จะต้องกล่าวถึงความคิดและงานเขียนของ อุดม สีสวรรณ ดังเช่น งานเขียนของ พรณีย์ บัวเล็ก เรื่อง *การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย: บทสำรวจสถานะความรู้* (Bualek, 2001) และงานเขียนชิ้นสำคัญของ นภาพร อติวานิชยพงศ์ เรื่อง *พัฒนาการความคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2475 – ปัจจุบัน* (Atiwanitchayaphong, 1988) เป็นต้น

ควรกล่าวด้วยว่า นอกจาก อุดม สีสวรรณ จะถูกกล่าวถึงโดยนักวิชาการในด้านต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ชื่อของเขายังเป็นที่รู้จักดีในแวดวงของนักคิดนักเขียนและนักวิจารณ์วรรณกรรมด้วย ในปี 2517 เมื่อนักศึกษา “กลุ่มผู้หึงธรรมชาติ” จัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือเล่มเล็กๆ ของ “บรรจง บรรเจิดศิลป์” ซึ่งเป็นอีกนามปากกาหนึ่งของ อุดม สีสวรรณ ชื่อ *ศิลปวรรณคดีกับชีวิต* พวกเขากล่าว “คำแถลง” ถึงอุดมอย่างยกย่องว่า “‘ศิลปวรรณคดีกับชีวิต’ เล่มนี้เป็นหนังสือรวมบทความด้านศิลปและวรรณคดีของ ‘บรรจง บรรเจิดศิลป์’ หรือ ‘พ.เมืองชมพู’ นักประพันธ์ของประชาชนผู้หนึ่งซึ่งได้ต่อสู้ยืนเคียงข้างประชาชนตลอดมา” (Bunjerdsilp, 1974) จากนั้นในอีกไม่กี่ปีต่อมา เมื่อ เสถียร จันทิมาธร ตีพิมพ์งานเขียนชิ้นสำคัญของเขาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ “วรรณกรรมเพื่อชีวิต” ที่ชื่อ *สายธารวรรณกรรมเพื่อชีวิตของไทย* นอกจากจะนำเอาจดหมายที่ “บรรจง บรรเจิดศิลป์” เขียนถึงเขาในช่วงต้นปี 2523 ขณะที่อุดมยังอยู่ในป่า มาเรียบเรียงและเผยแพร่ในหนังสือเล่มนี้แล้ว เสถียรยังอ้างอิงถึงความคิดของ อุดม สีสวรรณ จากหนังสือ *ชีวิตกับความใฝ่ฝัน* เพื่ออธิบายเกี่ยวกับขบวนการศิลปะเพื่อชีวิตยุคแรกด้วย (Chantimathorn, 1984) และในปี 2527 เมื่อนักพิมพ์มติชนจัดพิมพ์ *วางทวนแทงปากกา* ของอุดม พวกเขาถือว่า

บรรจง บรรเจิดศิลป์ เคยมีบทบาทสำคัญในการนำเอาแนวทางวรรณกรรมวิจารณ์ในสกุลที่ถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับงานศิลปะเป็นหัวใจ คำขวัญในทางวรรณกรรมที่เขาเสนอ “ดูวรรณคดีจากสังคม ดูสังคมจากวรรณคดี” ได้สำแดงบทบาทและส่งอิทธิพลต่อนักวิจารณ์รุ่นหลังและกวีและนักประพันธ์รุ่นต่อมาอย่างมากและอย่างยาวนานแม้แต่ในทุกวันนี้ (Bunjerdsilp, 1984)

หากนับรวมค่ายกย่องของสำนักพิมพ์มติชนที่มอบให้แก่อุดมในวาระที่พวกเขาจัดพิมพ์หนังสือ *วรรณวิจารณ์* ของอุดมในปี 2536 ดังที่ได้กล่าวถึงในต้นบทความด้วยแล้ว ก็จะทำให้เห็นว่า อุดม สีสวรรณ เป็นปัญญาชนฝ่ายซ้ายในช่วงทศวรรษ 2490 ที่มีความสำคัญทั้งในประวัติศาสตร์ขบวนการคอมมิวนิสต์ไทย ประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย ประวัติศาสตร์ความคิดเศรษฐกิจไทย และประวัติศาสตร์ปัญญาชนไทยไม่น้อยไปกว่าปัญญาชนฝ่ายซ้ายที่มีชื่อเสียงคนอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น อัสนี พลจันทร, เปลื้อง วรรณศรี หรือ จิตร ภูมิศักดิ์ แต่กลับพบว่ามีการวิชาการที่เขียนและวิเคราะห์ถึงความคิดและบทบาททางการเมืองของเขาโดยตรงน้อยมาก ขณะเดียวกัน งานเขียนที่มีอยู่ก็มักจะกล่าวถึงความสำคัญของเขาเพียงในฐานะ “อรัญญ์ พรหมชมพู” ผู้เขียน *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* และ “บรรจง บรรเจิดศิลป์” ในฐานะ “นักวิจารณ์วรรณคดี” ที่สำคัญอีกคนหนึ่งเท่านั้น แทบจะไม่มีการวิชาการที่กล่าวถึงการเคลื่อนไหวทางความคิดของอุดมที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตลอดทศวรรษ 2490 เลย แม้แต่ขึ้นเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานเขียนในยุคเริ่มแรกของเขา ซึ่งมีความสำคัญอย่างมากต่อความเข้าใจพัฒนาการทางความคิดและการเคลื่อนไหวทางการเมืองวัฒนธรรมของขบวนการฝ่ายซ้ายไทยยุคแรกๆ ดังนั้นบทความชิ้นนี้จึงต้องการชี้ให้เห็นว่า ก่อนที่เขาจะเขียนและพิมพ์ *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* ในปี 2493 นั้น ในช่วงระหว่างปี 2490-2491 อุดมได้เขียนงานอีกหลายชิ้นเผยแพร่ทางหนังสือพิมพ์ *มหาชน* รายสัปดาห์ของ พคท. โดยที่งานเขียนเหล่านี้ทั้งที่เกี่ยวกับการคิดค้นและนำเสนอแนวคิดทางวรรณกรรมแนวเพื่อชีวิตเพื่อประชาชน

ยุคแรกเริ่ม, บทวิเคราะห์การเมืองไทยในเวลานั้น, งานเขียนเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ รวมถึงบทวิเคราะห์สังคมไทย โดยใช้ลัทธิมาร์กซบางขั้นที่ต่อมาจะถูกพัฒนาไปเป็น *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* ด้วย

การเมืองไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2, สำนักพิมพ์มหาชน และหนังสือพิมพ์ *มหาชน*

ในช่วงประมาณ 2 ปีภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง ซึ่งเป็นช่วงที่ ปรีดี พนมยงค์ เป็นใหญ่ทางการเมือง มีบรรยากาศประชาธิปไตย ทำให้ พคท. สามารถปรากฏตัวออกมาเคลื่อนไหวอย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรกและครั้งเดียวในประวัติศาสตร์ไทย (Jeamteerasakul, 2003, p.156) ในช่วงเวลานี้ พคท. ได้เปิดโรงพิมพ์ “อุทัย” ขึ้นใกล้กับกระทรวงกลาโหม และใช้สถานที่แห่งนี้เป็นสำนักงานใหญ่ของพรรค บุคคลที่จดทะเบียนเป็นเจ้าของสำนักพิมพ์คือ อุทัย เทียมบุญเลิศ ผู้ซึ่งต่อมาจะกลายเป็นผู้นำของหน่วยงานพรรคในกรุงเทพฯ (2513 – 2515) ขณะเดียวกัน พคท. ก็ได้จัดตั้งสำนักพิมพ์และหนังสือพิมพ์ *มหาชน* รายสัปดาห์ขึ้นอย่างเป็นทางการด้วย (Srinara, 2013, p. 100-121) โดยมี วิโรจน์ อำไพ จดทะเบียนเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ตามกฎหมาย และมี ศักดิ์ สุภาเกษม เป็นบรรณาธิการ (Jeamteerasakul, 1993, p.185) ในช่วงเวลานี้ “โฆษกพรรค” สามารถออกแถลงการณ์แสดงจุดยืนของพรรคในเรื่องต่างๆ ต่อสาธารณะได้อย่างเปิดเผย นักเขียนปัญญาชนผู้สนใจอยากเรียกร้องเกี่ยวกับพรรคคอมมิวนิสต์สามารถแวะเวียนไปที่สำนักงาน *มหาชน* เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนกับสมาชิกพรรคบางคนที่เปิดเผยตัวได้ (Jeamteerasakul, 2003, p.156) ท่ามกลางบรรยากาศทางการเมืองเช่นนี้เองที่ อุดม สีสวรรณ และ สุรีย์ สีสวรรณ ภรรยาของเขาได้เข้ามาทำงานที่หนังสือพิมพ์ *มหาชน* ในปี 2489 (Siammai, 1983, 14 January, p.30)

ในช่วงก่อนการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงระหว่างปี 2488 – 2490 ที่ ปรีดี พนมยงค์ กำลังเป็นใหญ่ทางการเมือง และเป็นช่วงที่ พคท. สามารถเผยแพร่ความคิดลัทธิมาร์กซ์ได้อย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรกนั้น *มหาชน* คือเครื่องมือสำคัญที่ พคท. ใช้ในการเผยแพร่ลัทธิมาร์กซ์ในแบบที่สามารถเข้าใจได้ง่ายๆ ต่อคนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเผยแพร่ความคิดที่ว่า ไทยเป็นประเทศ “กึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา” รวมทั้งความคิดที่ว่า สังคมไทยจำเป็นที่จะต้องทำการปฏิวัติประชาธิปไตยเป็นขั้นแรกเสียก่อน จากนั้นจึงค่อยทำการปฏิวัติสังคมนิยม และในการปฏิวัติขั้นแรกต้องการแนวร่วมจากหลากหลายชนชั้น ความคิดเหล่านี้ปรากฏขึ้นใน *มหาชน* ทั้งในรูปของบทความและข้อเขียนต่างๆ โดยพยายามที่จะนำเสนอออกมาในรูปของบทความที่ไม่ยาวจนเกินไป (Jeamteerasakul, 1993, p.267)

หนังสือพิมพ์ *มหาชน* พยายามที่จะจัดการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีมาร์กซิสต์ให้กับผู้อ่านทั้งในระดับนามธรรมและในระดับต่างๆ ไป เช่น มีบทความที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่สร้างชนชั้นขึ้นมา มีคอลัมน์ “คำศัพท์” ที่ให้คำนิยามแก่คำศัพท์อย่างเช่น คอมมิวนิสต์, ศักดินา และ จักรพรรดินิยม มีบทความที่อธิบายความขัดแย้งขั้นพื้นฐานของลัทธิทุนนิยมระหว่างลักษณะทางสังคมของกระบวนการผลิต และลักษณะทางเอกชนของความเป็นเจ้าของซึ่งช่วยยกระดับลัทธิสังคมนิยมก้าวขึ้นสู่ระดับโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Jeamteerasakul, 1993, p.267) บางบทความพยายามที่จะตอบคำถามว่า “พรรคคอมมิวนิสต์คืออะไร?” (Mahachon, 1947, 6, 13 April) ขณะที่บางบทความอธิบายโดยละเอียดเกี่ยวกับ “มาตรฐานการเป็นชาวคอมมิวนิสต์” (Mahachon (1947, 15, 22, 29 June) มีอยู่หลายบทความที่ว่าด้วยวิธีการทำงานจัดตั้ง (Mahachon, 1947, 25 May) และว่าด้วยแนวทางประชาชน (Mahachon, 1947, 21 September, 5 October) อุดม สีสวรรณ เขียนบทความเฉลิมฉลองวันเกิดครบรอบ 129 ปีของ คาร์ล มาร์กซ์ (Mahachon, 1947, 11 May) และพยายามให้คำอธิบายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสากลที่ 1, 2 และ 3 (Mahachon, 1947, 3, 10, 24, 31 August) นอกจากนี้ ก็ยังมีการแปลงานเขียนของคอมมิวนิสต์จีนและโซเวียตด้วย เช่น ในช่วงปี 2490 *มหาชน* ได้ลงโฆษณาขายหนังสือ 2 เล่ม คือ *ประชาธิปไตยโซเวียต* ซึ่งแปลโดย “P.Slon” ซึ่งระบุว่าเป็นศาสตราจารย์

แห่งมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge) (Mahachon, 1947, 4 May, p. 5, 11-12, 14) และ *ประวัติการปฏิวัติรัสเซีย* ซึ่งเรียบเรียงโดย วิโรจน์ อำไพ (Mahachon, 1947, 2 November)

เป็นเรื่องน่าสนใจยิ่งที่แม้ว่าภายหลังกรณีรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 ซึ่งนำโดยพลโทผิน ชุณหะวัณ แล้วให้ คง อภัยวงศ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อมาได้เปิดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 29 มกราคม 2491 ซึ่งทำให้พรรคประชาธิปัตย์ได้รับชัยชนะ คง อภัยวงศ์ ได้เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ในวันที่ 6 เมษายน 2491 ฝ่ายทหารก็บังคับให้ คง อภัยวงศ์ ลาออก แล้วแต่งตั้งให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีแทน ซึ่งทำให้การเมืองไทยกลับไปในอ้อมมือของเผด็จการทหารอีกครั้งก็ตาม (Kasetsiri, 2001, p.445 – 465) หากแต่การเผยแพร่ลัทธิมาร์กซกลับมีขยายตัวเพิ่มขึ้นกว่าเดิม (Jeamteerasakul, 1993, p.268) แม้จนถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2491 *มหาชน* ก็ยังโฆษณาขาย *แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ไทย ว่าด้วยสถานการณ์และแนวนโยบายในปัจจุบัน* (Mahachon, 1948, 22 February) และในเดือนมีนาคม 2491 *มหาชน* ได้ตีพิมพ์ชีวประวัติโดยย่อของ คาร์ล มาร์กซ์ เนื่องในวาระครบรอบ 65 ปีการเสียชีวิตของเขา พร้อมกับลงโฆษณาว่าจะจัดพิมพ์ *แถลงการณ์พรรคคอมมิวนิสต์ไทย* เป็นครั้งที่ 2 “ตามคำเรียกร้องของประชาชน” (Mahachon, 1948, 14 March) แต่ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือการตีพิมพ์เผยแพร่งานเขียนแนวลัทธิมาร์กซขึ้นสำคัญของประเสริฐ ทรัพย์สุนทร เรื่อง “ชีวิตฉัน” เป็นตอนๆ โดยเริ่มเผยแพร่เป็นตอนแรกใน *มหาชน* ฉบับวันที่ 21 พฤศจิกายน 2491 (Mahachon, 1948, 21 November) และต่อมานงานเขียนชุดนี้จะได้รับการจัดพิมพ์เป็นหนังสือในชื่อ *ชีวิตฉัน* โดย “โรงพิมพ์อุทัย” ที่มี อุทัย เทียมบุญเลิศ เป็นเจ้าของ ในปี 2492 ความสำคัญของหนังสือเล่มนี้ก็คือ เป็นครั้งแรกที่ผู้ปฏิบัติงานของ พคท. พยายามที่นำเอาลัทธิมาร์กสมาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายปัญหาสังคม การดำเนินชีวิต และแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ควรจะเป็นของปัจเจกบุคคล

เราได้เห็นแล้วว่า แม้จะเกิดการรัฐประหารขึ้นในวันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 ก็ตาม แต่หนังสือพิมพ์ *มหาชน* รายสัปดาห์ ก็ยังคงสามารถจัดพิมพ์เผยแพร่ต่อไปได้อีกอย่างต่อเนื่องเหมือนไม่มีอะไรเกิดขึ้น ทว่าชะตากรรมของคณะทำงาน *มหาชน* ในช่วงหลังการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 นั้น หาได้เป็นไปอย่างราบรื่นไม่ ตรงกันข้าม พวกเขาแต่ละคนกลับได้รับผลกระทบแตกต่างกันออกไป ในช่วงเดือนธันวาคม 2491 วิโรจน์ อำไพ ถูกตำรวจเรียกตัวไปสอบสวนในข้อหา “ลงโฆษณาตำหนิรัฐบาล” อันเป็นผลมาจากการตีพิมพ์บทความเรื่อง “รัฐบาลเป็นต้นเหตุของความเสื่อม” ใน *มหาชน* ฉบับวันที่ 17 ตุลาคม 2491 (Mahachon, 1948, 17 October) ในเดือนกุมภาพันธ์ 2492 *มหาชน* ถูกปิดพร้อมกับหนังสือพิมพ์อื่นๆ ขณะที่ ศักดิ์ สุภาเกษม ซึ่งเป็นบรรณาธิการถูกจับกุมและกักขังหน่วงเหนี่ยวอยู่หลายเดือนในกรุงเทพฯ ด้วยข้อหาว่าทำการกล่าวร้ายป้ายสีรัฐบาลและถูกตั้งข้อสงสัยว่ามีความเกี่ยวข้องกับการกบฏ (Tejapira, 2001, p.158 - 159) ส่วน อุดม สีสุวรรณ เล่าว่า รัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 ทำให้เขาต้องย้ายที่อยู่หลายแห่ง แห่งแรกที่เขาไปคือบ้านแม่ยายของเขาโดยมี ศักดิ์ สุภาเกษม ภรรยาของศักดิ์ และ ประเสริฐ ทรัพย์สุนทร อาศัยรวมอยู่ด้วยกัน โดยอุดม “ใช้เวลาส่วนใหญ่เขียนหนังสือเกี่ยวกับการวิเคราะห์สังคม” ส่วนประเสริฐ “ดูเหมือนจะเขียนเรื่องเกี่ยวกับชีวิตทรศน์” ต่อมา ศักดิ์ สุภาเกษมและภรรยา, ประเสริฐ และอุดมกับภรรยาก็แยกย้ายกันออกจากบ้านนี้ไป อุดมเล่าว่าเขาและภรรยาย้ายไปเช่าบ้านอยู่ที่ประตูน้ำร่วมกับครอบครัวของ วิรัช อังคถาวร (MuangChompoo, 1986) นอกจากนี้ เขายังเล่าด้วยว่า

8 พฤศจิกายน 2490 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำรัฐประหาร โรงพิมพ์มหาชนถูกปิด สมาชิก พคท. พวกกันแยกย้ายหลบหนี ได้ไปหลบอาศัยอยู่ที่บ้านแม่ของภรรยา ซึ่งมีนายประเสริฐ ทรัพย์สุนทร ได้มาหลบอยู่ด้วย เวลาช่วงนี้ได้เขียนหนังสือ “ไทยกึ่งเมืองขึ้น” และนายประเสริฐเขียน “ชีวิตฉัน” ทั้งสองเรื่องส่งพิมพ์โดยผ่านนายศักดิ์ สุภาเกษม (ส.เกษม)

ปี 2493 นายอัศนี พลจันทร (ส.ไฟ กรรมการกลาง พคท.) ได้เปิดร้าน “กรุงเทพ บรรณาการ” ขึ้นเป็นสำนักงานรับพิมพ์หนังสือ จึงได้เขียน “ชีวิตกับความใฝ่ฝัน” ใช้ชื่อ บรรจง บรรเจิดศิลป์ “ข้อคิดเห็นจากวรรณคดี” ดูวรรณคดีจากสังคม และดูสังคมจากวรรณคดี ใช้ชื่อ พ. เมืองชมพู (Siammai, 1983, 14 January, p.30-33)

ไม่กี่เดือนต่อมา หนังสือพิมพ์ มหาชน ฉบับเดือนพฤศจิกายน 2493 ทั้งหมดถูกตำรวจยึด ด้วยข้อหา “นำเสนอข้อความที่ต่อต้านรัฐบาลอย่างรุนแรง” ขณะที่ ศักดิ์ สุภาเกษม ถูกจับอีกครั้งและหลบหนีออกนอกประเทศหลังจากถูกปล่อยตัว (Tejapira, 2001, p.159) ศักดิ์ สุภาเกษม “ถูกพวกอควินจับไปขังอยู่ในเรือนจำ หลุโทษเสียหลายวัน พอได้รับอิสรภาพเขาก็หลบออกไปต่างประเทศ” (MuangChompoo, 2000, p.52) แต่ข้อมูลนี้ก็แสดงให้เห็นว่า แม้จะอยู่ท่ามกลางอันตรายรอบด้าน หากแต่ พคท. ก็ยังคงจัดพิมพ์เผยแพร่ หนังสือพิมพ์ มหาชน รายสัปดาห์อย่างลับๆ ต่อไปอีกจนถึงฉบับสุดท้ายคือฉบับวันที่ 22 มกราคม 2494 (Takahashi, 2014, p.111) และจากนี้ไป มหาชน ก็จะกลายเป็นเพียงหนังสือพิมพ์ใต้ดินในตำนานของ ขบวนการฝ่ายซ้ายไทย เพราะเมื่อ พคท. จัดการประชุมสมัชชา ครั้งที่ 2 ขึ้นในปี 2495 สิ่งพิมพ์ที่พรรคจัดทำขึ้นไม่ใช่ มหาชน หากแต่เป็น *สัจธรรม* ที่มี ผิน บัวอ่อน เป็นบรรณาธิการ (Tejapira, 2001, p.160)

“อ.สีสุวรรณ” กับการบุกเบิกคิดค้นการวิเคราะห์วรรณกรรมตามแนวทางของ พคท. ในยุคแรกเริ่ม

ในช่วงที่ทำงานอยู่ในหนังสือพิมพ์ มหาชน อุดมนับว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญทางภูมิปัญญาของ พคท. อย่างมาก เขาได้แปลงานเขียนจากภาษาต่างประเทศมาเป็นภาษาไทยและเขียนบทความหลายชิ้น งานเขียนของเขามีทั้งที่อยู่ในรูปของบทความเกี่ยวกับลัทธิมาร์กซ, การวิเคราะห์สถานการณ์ทางการเมืองไทย ในรอบสัปดาห์ รวมทั้งเขียนงานเกี่ยวกับทฤษฎีทางวรรณกรรมแนวเพื่อชีวิตเพื่อประชาชนยุคแรกเริ่มของ พคท. ด้วย สำหรับบทบาทอย่างหลังนี้ ต้องกล่าวว่า เขามีบทบาทมากกว่าคนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่ที่เขาเป็นผู้ปฏิบัติงานพรรคคนแรกๆ ที่พยายามสถาปนาแนวคิดทางวรรณกรรมที่เป็นระบบและเป็นแบบฉบับของพรรคเองขึ้นมา ถึงแม้ว่าบทบาทในการเคลื่อนไหวความคิดด้านวรรณกรรมของพรรคในยุคแรกเริ่มที่อุดมมีบทบาทสำคัญนี้ จะไม่ได้โดดเด่นเป็นที่รู้จักเท่ากับ อัศนี พลจันทร ที่จะแสดงให้เห็นใน *อักษรสาส์น* ในอีก 3-4 ปีต่อมาก็ตาม แต่ก็ต้องยอมรับว่าอุดมคือคนแรกๆ ที่บุกเบิกงานของพรรคในด้านนี้อย่างแท้จริง โดยบทบาทดังกล่าวนี้ เริ่มต้นขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่ออุดมนำเสนอบทวิจารณ์นวนิยายเรื่อง *ชีวิตจากมมมิด* ของ ป.บุรณศิลป์ใน มหาชน ฉบับวันที่ 26 มกราคม 2490 ที่เริ่มต้นบทวิจารณ์ของเขาด้วยการแจ้งแก่ผู้อ่านว่า เขาจะยึดเอา “คำพูด” ของ โรมันซ์ ร็อลังค์ (Romain Rolland) “นักประพันธ์เอกของฝรั่งเศส” เป็นแนวคิด “หลัก” ในการวิจารณ์หนังสือ “ชีวิตจากมมมิด” ของ ป.บุรณศิลป์ ดังที่อุดมกล่าวว่า

-1-

มหาบุรุษคนหนึ่งได้เคยกล่าวไว้ว่า “นักเขียนคือผู้สร้างวิญญาณของมนุษย์” คำนี้เป็นคำที่น่าคิดมากเพราะอิทธิพลของอักษรวาดไว้บนกระดาษอันขาวสะอาดนั้น ย่อมทำให้เราเกิดอารมณ์และความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นและอาจเป็นอารมณ์ยั่งยืน เมื่อเป็นเช่นนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นว่า นักเขียนจะเป็นผู้สร้างวิญญาณชนิดไหน เขาจะสร้างผู้ชนให้ “มีความอดทน มีกำลังใจอันแรงกล้า มีความยืนยง และมีความกล้าหาญพอที่จะก้าวไปสู่ทางสว่าง และทางสว่างนั้นก็คือความรู้ ความงาม ความรักของมนุษย์ และความเจริญของสาธารณะชน” หรือว่าจะสร้าง “อาณาจักรแห่งการกดขี่ข่มเหง คือ

ความมืดมน ความโง่เขลา ความเกลียดชัง ความหลงมกมาย และความป่าเถื่อน” (คำพูดของ โรมิ่ง โรลิ่งด์)

ข้าพเจ้าขอยึดหลักนี้มาวิจารณ์ “ชีวิตจากมุมมืด” ของ ป.บุรณศิลป์ ข้าพเจ้าเชื่อว่าผู้อ่าน ตลอดจนผู้เขียน “ชีวิตจากมุมมืด” คงจะเห็นความบริสุทธิ์และความยุติธรรมในข้อความที่ข้าพเจ้าจะเขียนต่อไป

-2-

กล่าวโดยทั่วไปแล้วจะเห็นว่า “ชีวิตจากมุมมืด” เป็นเรื่องของชีวิตที่ได้รับความสนใจจากเพื่อนที่มีชีวิตด้วยกัน เป็นชีวิตที่ภายนอกของเขอาจเปราะบางไปด้วยความสับสน ความเหินห่าง ความเหลวและ ประกอบด้วยรูปร่างอันพิกลพิการไม่มีใครอยากแตะต้อง แม้แต่ซ้ำเรื่องตลกขบขันหนึ่ง ทอดทิ้งเขาเหมือนเศษขยะ แต่ผู้เขียนผู้นี้ได้ใช้ปากกาของเขาไปช่วยเขียนขึ้นมา ซึ่งในที่สุดเขาก็ค้นพบหัวใจอันสะอาดบริสุทธิ์ หัวใจที่รักความเป็นอิสระภาพ ไม่คิดจะไปเบียดเบียนผู้อื่น ตลอดจนเป็นหัวใจที่เต็มไปด้วยความเมตตากรุณาตามสันดานเดิมของมนุษย์ (O.Sisuya, 1947, p.6)

นักเขียนคนไหนจะยอมทนดูสภาพเช่นนี้ได้ โดยไม่ยอมรับข้อเท็จจริงของชีวิต ทำไมเขาจึงไม่สร้างวิญญานของวีรบุรุษแห่งสังคม ทำไมเขาจึงไม่เผยความสับสนของสังคมที่ทำให้ชนหมู่มากต้องตกอยู่ในสภาพเยี่ยงวัวควาย ทำไมเขาจึงยอมให้บทประพันธ์ของเขาที่ประดิษฐ์ขึ้นด้วยโลหิตมาสอนมนุษย์ให้เป็นกาฝากของสังคม เมื่อเขามีใจเป็นธรรม

-3-

เมื่อมองสิ่งต่างๆ ในแง่สังคมเราย่อมจะปลีกตัวจากการเมืองไม่ได้ ศิลปินก็เหมือนกัน ซึ่งย่อมมีส่วนเกี่ยวพันกับการเมือง ไม่ว่าจะมีความรู้สึกหรือไม่ นักเขียนที่มีความรู้สึกผิดชอบ เขาย่อมจะคำนึงอยู่เสมอว่า “เขาเขียนเพื่อใคร และเขียนอย่างไร” ซึ่งข้าพเจ้าจะยกเอาคำพูดของ โรมิ่ง โรลิ่งด์ นักประพันธ์เอกของฝรั่งเศส มากล่าวในที่นี้ด้วย

“ความจริงศิลปะมักจะร่วมกับการต่อสู้ในสมัยนั้นๆ เสมอ มีบางคนคิดที่จะทำให้ชนทั้งหลายเชื่อตามว่า ศิลปคล้ายกับพยายามที่หลีกเลี่ยงจากการต่อสู้ จนมีคนได้ใช้คำขวัญที่น่าขบขันอย่างไม่เดียงสาว่า ‘ศิลปดำรงอยู่เพื่อศิลป’ (Art for art sake) เพื่อที่จะปิดบังตัวเอง แต่ก็คงหลีกเลี่ยงไปไม่พ้นอยู่นั่นแหละ คำขวัญเช่นนี้เป็นคำโกหกทั้งเพ อันเป็นการถอนตัวออกจากการต่อสู้ นั้น จะเป็นการกระทำที่มีความสำนึกหรือไร้สำนึกก็ตาม ก็เหมือนกับ เฮโรด (ผู้ครองกรุงโรมที่ดัดสันใจประหารเยซูชนไม้กางเขน หลังจากออกคำสั่งแล้ว เขากลับมาล้างมือ แสดงว่าเขาเป็นคนสะอาดหมดจด ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนี้) ได้ล้างมือของตนต่อหน้าความอธรรมของสังคมให้สะอาด ทั้งนี้ก็เท่ากับว่า ถาถางหนทางเพื่อผู้กดขี่ พร้อมกับรักษาคุณสมบัติภาพ อันจะเป็นการช่วยเหลือผู้กดขี่ไปทำการกดขี่ผู้อื่น”

“ควรจะพูดอย่างตรงไปตรงมาก็คือ นักเขียนของชนชั้นนายทุนส่วนมากชอบประกาศตนเองว่าไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ความจริงนั้นไม่ใช่พวกเขาไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ถึงแม้จะเป็นเพราะพวกเขาไม่ต้องการที่จะทำตามระเบียบต่างๆ ของชนชั้นนายทุนแต่ประการใดก็ตาม แต่ภายในหัวใจของพวกเขา อยากที่จะปกป้องสิทธิพิเศษต่างๆ ของชนชั้นนายทุนไว้ หากว่าไม่พูดในแง่

ความสัมพันธ์ทางการเงินการทอง มาพูดแต่แง่ทฤษฎีมานะที่ได้รับการประจบสอพลอของพวกเขาแล้ว ลิทธิพิเศษต่างๆ ของชนชั้นนายทุนสามารถทำให้พวกเขา หมอบราบคาบแก้วได้ ซึ่งพวกเขาก็รับรอง ลิทธิพิเศษเหล่านี้ด้วยวิธีอันพลิกแพลง พวกเขามิได้ตั้งใจจะรับเอาอาวุธมาปกป้องสิทธิพิเศษเหล่านี้ เพราะพูดในแง่อาชีพของพวกเขาแล้ว พวกเขาย่อมไม่มีความมองอาจกล้าหาญเท่าไรนัก นอกนั้น ยังเป็นเพราะพวกเขาคิดแต่จะรักษามือไม้ทั้งสองข้างให้ชาวสะอาตอยู่เสมอ แต่พวกเขาเองหาได้ คิดไม่ว่า ตนได้ยืนอยู่ข้างฝ่ายแพ้ขนาดทั้งหลายเสียแล้ว” (จากบทความ Art and Action) (O.Sisuwa, 1947, p.6)

จะเห็นได้ว่า แนวคิดแรกๆ ที่อุดมใช้เป็นแนวคิดในการวิจารณ์วรรณกรรม ไม่ใช่แนวคิดทางศิลปะ วรรณคดีของเหมาเจ๋อตง ทั้งๆ ที่ "คำปราศรัยในชมรมสันนาศิลปะวรรณคดีที่เยนอาน" ของเหมาเจ๋อตงได้ ปรากฏขึ้นแล้วตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2485 (Zedong, M. 2002) แล้ว และอุดมก็เคยเดินทางไปศึกษา เศรษฐศาสตร์การเมืองและศิลปะวรรณคดีที่นครเยนอาน มณฑลชานซี ในปี 2483 แต่กลับเป็นแนวคิดของ โรมังก์ โรลิ่งค์ “นักประพันธ์เอกของฝรั่งเศส” ที่เป็นเช่นนั้นน่าจะมาจากมูลเหตุ 2 ประการ *ประการแรก* คือการ ที่ในช่วงต้นทศวรรษ 2490 นั้น "ความคิดของเหมาเจ๋อตง" ยังไม่ได้เป็นกระแสหลัก ผลสะท้อนของการปฏิวัติ จีนในไทยในขณะนั้นเป็นเรื่องของการปฏิวัติจีนและพรรคคอมมิวนิสต์จีนโดยรวมๆ ไม่ใช่เรื่องเฉพาะเจาะจงที่ ตัวเหมาเจ๋อตง แม้แต่ *ไมตรีสาร* ซึ่งเป็นสิ่งพิมพ์ภาษาไทยของคอมมิวนิสต์ที่ทำงานปลุกระดมคนจีนหรือคนเชื้อ สายจีนในไทย ก็ไม่ได้โฆษณาเน้นที่ตัวเหมาเจ๋อตง ทั้งนี้เพราะว่า "ความคิดของเหมาเจ๋อตง" เพิ่งได้รับการ สถาปนาอย่างเป็นทางการในพรรคคอมมิวนิสต์จีนในปี 2488 และขณะนั้นผู้นำคนอื่นๆ โดยเฉพาะหลิวสาวฉีก็ ยังมีบทบาทอยู่ ในประเทศจีนเอง การเชิดชูเหมาแต่เพียงผู้เดียว มีขึ้นอย่างเต็มที่แท้จริงในช่วงการปฏิวัติ วัฒนธรรม (2509-2519) (Jeamteerasakul, 2001, p.92) ขณะที่ "คำปราศรัยในชมรมสันนาศิลปะวรรณคดี ที่เยนอาน" ของ เหมาเจ๋อตง ก็เพิ่งจะถูก อัสนี พลจันทร แปลจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยและเผยแพร่ใน *อักษรสาส์น* ฉบับปลายปี 2492 นี้เอง (Aksonsan, 1949, 9 December, p.120-128) แต่กระนั้น ก็ยังไม่ สามารถสรุปได้อย่างเด็ดขาดว่าอุดมไม่ได้รับอิทธิพลอะไรเลยจากงานชิ้นนี้ของเหมาเจ๋อตง เพราะเขาอาจจะ เคยอ่านงานชิ้นนี้ในจีนก็ได้ เพียงแต่ไม่ได้แปลออกมาเป็นภาษาไทย นอกจากนี้ ยังมีคำอธิบายอีกอันหนึ่งซึ่ง สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับมูลเหตุประการที่สอง ดังที่จะกล่าวถึงข้างล่าง

มูลเหตุประการที่สองคือ ในช่วงเวลานั้น ชื่อเสียงและความคิดทางศิลปะวรรณกรรมของ โรมังก์ โร ลิ่งค์ นั้น เป็นที่รู้จักและมีอิทธิพลต่อขบวนการฝ่ายซ้ายทั่วโลกมานานแล้ว เขาเป็นนักเขียนและนักการละคร ชาวฝรั่งเศส เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมปี 2458 (1915) และ "เป็นนักเขียนที่สังกัดพรรค คอมมิวนิสต์ฝรั่งเศส" (Andrew Sobanet, 2018, p.3) ความใกล้ชิดกับพรรคคอมมิวนิสต์ฝรั่งเศสและสหภาพ โซเวียตเกิดขึ้นในปลายทศวรรษ 2460 (1920) (David James Fisher, 1988, p.267) งานเขียนของเขา ในช่วงต้นทศวรรษ 2470 (1930) ไม่เพียงแต่แสดงให้เห็นถึงการสนับสนุนสหภาพโซเวียต แต่ยังลงรอยเป็น อย่างดีกับนโยบายของสตาลิน (Andrew Sobanet, 2018, p.114) บทความเรื่อง "Art and Action" ที่อุดม อ้างถึงนั้นพิมพ์ในปี 2477 (1934) ในชื่อ "Lénine : l'art et l'action" (Lenin: Art and Action) ซึ่งเขียนขึ้น ในวาระครบรอบ 10 ปีการตายของเลนิน ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษใช้ชื่อ "A Great Master of Action" ลง พิมพ์ใน *Internatsional' naia literatura* (international literature) ซึ่งเป็นวารสารด้านวรรณกรรมและ การเมืองรายเดือนที่ทรงอิทธิพลของสหภาพโซเวียตในต้นปี 2482 (1939) (David James Fisher, 1988, p.345) โรมังก์ โรลิ่งค์ วิจารณ์แนวคิด "ศิลปะเพื่อศิลปะ" มาตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 19 เป็นอย่างซ้ำ (David James Fisher, 1988, p.17) ในบทสัมภาษณ์ของเขาที่ตีพิมพ์ในปี 2478 (1935) โรมังก์ โรลิ่งค์ กล่าว

ว่า "ในฐานะเยาวชน ผมมาถึงปารีสในช่วงเวลาของศิลปะเพื่อศิลปะ (art for art's sake). ผมรังเกียจมันเพราะผมเห็นว่ามันสร้างลัทธิเห็นแก่ตัวที่ตื้นเขิน" (Lucien Price, 1935) โรมังค์ โรลันด์ เข้าเรียนที่ École Normale Supérieure ในปารีสเมื่อปี 2429 (1886) ในช่วงที่แนวคิด L'art Socail ที่ต่อต้านแนวคิดศิลปะเพื่อศิลปะถือกำเนิดขึ้นในฝรั่งเศส การวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดศิลปะเพื่อศิลปะยังสามารถเห็นได้ในงานเขียนของนักสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ รวมทั้งเหมาเจ๋อตง โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน "Talk at the Yan' an Conference in Literature and Art" หรือที่รู้จักกันในภาษาไทยว่า "คำปราศรัยในชมรมสันนาศิลปะวรรณคดีที่เยนอาน" ในปี 2486 (1943) (Bonnie S. McDougall, 1980, p.75)

มีความเป็นไปได้สูงที่อุดมจะรับอิทธิพลทางความคิดของ โรมังค์ โรลันด์ ผ่านการอ่านบทความภาษาอังกฤษ ไม่ภาษาฝรั่งเศส เพราะไม่มีหลักฐานสักชิ้นที่ยืนยันว่าเขาอ่านภาษาฝรั่งเศสได้ ส่วนจะอ่านจากฉบับภาษาอังกฤษจากบทความที่ชื่อ "A Great Master of Action" ที่ตีพิมพ์ในต้นปี 2482 (1939) หรือได้รับอิทธิพลทางอ้อมผ่าน "Talk at the Yan' an Conference in Literature and Art" หรือ "คำปราศรัยในชมรมสันนาศิลปะวรรณคดีที่เยนอาน" ของ เหมาเจ๋อตง ในปี 1943 นั้น ก็มีความเป็นไปได้ทั้งคู่ โดยเฉพาะในกรณีหลังนี้ก็มีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากงานเขียนของ โรมังค์ โรลันด์ ก็เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในจีนมาตั้งแต่ทศวรรษ 2460 (1920) (Paolo Magagnin, 2020) เมื่ออุดมเดินทางไปศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมืองและศิลปวรรณคดีที่นครเยนอานในปี 2483 มันจะเป็นไปได้อย่างไรที่เขาจะไม่รู้จัก โรมังค์ โรลันด์

ในบทความชิ้นเดียวกัน อุดมยังได้หยิบยกเอาความคิดที่ว่า “จิตตใจของคนหิวโหย ย่อมทะนุถนอมให้สะอาดหมดจดดีกว่า จิตตใจของผู้อิ่มเอิบสำราญ ข้อเท็จจริงเหล่านี้ จะทำให้ท่านต้องแสดงความคิดเห็นดังนี้ออกมา ในอันที่จะเป็นคุณประโยชน์แก่ผู้ยากจนข้นแค้นมิใช่หรือ” ของ แมกซิม กอร์กี้ นักเขียนฝ่ายซ้ายผู้รื่องนามแห่งสหภาพโซเวียตขึ้นมาช่วยเสริมด้วย (O.Sisuwa, 1947, p.8) แต่ก็ต้องกล่าวว่า อุดมยึดเอาแนวคิดของ โรมังค์ โรลันด์ เป็น “แกนหลัก” ในการวิภาษนวินายของ ป.บูรณศิลป์ และภายใต้แนวคิดดังกล่าว อุดมถือว่า *ชีวิตจากมุมมืด* ของ ป.บูรณศิลป์ เป็น “ตัวอย่าง” ของงานวรรณกรรมไทยเรื่องแรกๆ ที่สอดคล้องกับแนวคิดทางวรรณกรรมของ โรมังค์ โรลันด์ มากที่สุด ดังที่อุดมกล่าวว่า

ข้าพเจ้ารู้สึกว่ ป.บูรณศิลป์ ไม่ได้พยายามล้างมือของเขา ตรงกันข้าม เขากลับพยายามที่จะใช้มือของเขาไปจับสิ่งที่ว่า “สกปรกโสมน” นั้น และพยายามขัดเกลามันให้โลกเห็นว่า สิ่งที่แฝงซ่อนอยู่ในดินทรายอันปะปนไปด้วยสิ่งโสโครกนั้นคือทองคำ แนวทางวรรณคดีของ ป.บูรณศิลป์ นั้น กำลังก้าวไปสู่ประชาชน เผยความสกปรกของสังคม และแล้วร้อนเอาทองคำออกมา แนนอนแนวทางอันนี้ย่อมจะต้องประสพกับอุปสรรคนานัปการ และ “ชีวิตจากมุมมืด” เปนเพียงแค่ผลงานในระยะทางขั้นแรก ดุจด่าพูดของ โรมัง โรลันด์ (Roland) “นักประพันธ์ที่แท้จริงย่อมไม่สามารถจะรับลัทธิในการอ้อมในสบายกายดูจسامัญชนตลอดกาล” แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่า ด้วยความพยายามและอุดมคติอันสูงส่งของเขา จะนำพาเขาไปสู่ชีวิตในเรือนหมื่นเรือนแสน เขาจะร้อนพบทองคำก้อนมหึมา เขาจะเห็นรัศมีอันรุ่งโรจน์ของชีวิตเหล่านั้น

ป.บูรณศิลป์ กำลังจะถากถางทางให้ศิลปะไปสู่ประชาชน ศิลปะเมื่อลอยอยู่บนอากาศที่เว้งว่าง ศิลปะนั้นย่อมไม่มีกำลังและความหมาย นักเขียนควรจะสำนึกได้ว่า ศิลปะมิได้อยู่ในหัวสมองของเขา ศิลปะอยู่ที่ประชาชน ประชาชนเปนวีระบุรุษ เขาเปนเพียงแต่ผู้ที่ช่วยสร้าง ผู้ที่ร่วมการต่อสู้โดยใช้ปากกาของเขาเปนอาวุธคัดเอาสิ่งโสโครกออกและร้อนเอาทองคำมาหลอมถลุง พร้อมทั้งขัดเกลามาให้ มีรัศมีของชีวิตอันแท้จริง ส่องแสงแวววามออกมาให้ชาวโลกรู้เห็น

ทุกๆ เรื่องใน ชีวิตจากมมมิต ของ ป.บุรณศิลป์ เป็นเรื่องของชีวิตจริงๆ และเพราะเป็นเรื่องของชีวิตจริงๆ จึงยังผลสะท้อนใจต่อผู้อ่าน โดยเฉพาะเรื่อง “จักรพรรดิแห่งคนเก็บก้นยา” “ผู้บังคับการห้อยคนรับจ้างและเลือดในโรงแรม” “คนตัวเหม็นเห็นน้ำสนั่น” “มนุษย์หน้าผี” และ “คนใต้ถุนบ้าน” ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกว่าย่นได้ดีมาก ถึงแม้เรื่องสั้นที่กล่าวมานี้มีบางตอนจะติดแบบ Sketch อยู่บ้าง ซึ่งเรื่องเหล่านี้ผู้เขียนพยายามจะรักษาลักษณะ Realism ก็จริง แต่ผู้เขียนมีหลักมั่น Stand point ของตนเอง กล่าวคือ “จะเขียนเพื่อใคร และเขียนอย่างไร” เพราะถ้าหากผู้เขียนถือหลัก Realism ล้วนๆ เรื่องที่เขียนมาก็ย่อมไร้ความหมายและปราศจากชีวิตชีวา เพราะความจริงนั้นประกอบทั้งภายในและภายนอก ท่านจะดูแต่ภายนอกและวาดแต่เปลือกนอกของชีวิตนั้น ท่านก็จะพบแต่คนชนิดตาผูกที่ใครเห็นแล้วก็กระโดดหนี ถ้าหากท่านวาดซึ่งถึงหัวใจของชีวิตนั้น ท่านก็จะพบความจริงว่าตาผูกเป็นคนที่น่ารักน่าบ๊อ

ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงเชื่อมั่นว่า บทประพันธ์ของ ป.บุรณศิลป์ คงจะเป็นเหมือนแสงเทียนเล่มหนึ่งที่ส่องแสงแก่จักรวาลวรรณกรรมของไทยที่กำลังจะย่างเข้าสู่ศักราชใหม่ อันเปี่ยมศักราชของประชาชนส่วนมาก นักเขียนกับประชาชนและศิลปินกับชีวิตที่แท้จริง คงจะมีโอกาสร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันต่อไป ข้าพเจ้าเชื่อมั่นอีกว่า ค่าของศิลปะที่ให้ความบันเทิงแต่เฉพาะคนนอนตีกุนั้น ย่อมจะมีค่าต่ำกว่าศิลปะที่อำพรางแทนภัยหรือตาผูก แม้ว่าราคาหนังสือของผู้เขียนจะถูกแสนถูก ภัยหรือภัยกับตาผูกอาจไม่มีเสตางค์จะซื้อ (O.Sisuwa, 1947, p.8-10)

กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว นี่น่าจะเป็นครั้งแรกๆ ที่ พคท. พยายามสถาปนาแนวคิดทางวรรณกรรมที่ควรจะเป็นและที่น่าจะสอดคล้องสนับสนุนตอนนโยบายและทฤษฎีการปฏิวัติของพรรค ซึ่งอุดมเป็นผู้ปฏิบัติงานคนสำคัญที่ทำหน้าที่นี้ใน มหาชน โดยอุดมได้อาศัยแนวคิดของ โรแม็งค์ โรลังค์ “นักประพันธ์เอกของฝรั่งเศส” (ไม่ใช่เหมาเจ๋อตุง) เป็นแกนหลักในการวิจารณ์ศิลปะและวรรณกรรม และ “แนวคิด” ที่ว่านั่นก็คือ ศิลปะและวรรณกรรมจะต้อง “ไปสู่ประชาชน ศิลปะเมื่อลอยอยู่บนอากาศที่เว้งว่าง ศิลปะนั้นย่อมไม่มีกำลังและความหมาย นักเขียนควรจะสำนึกได้ว่า ศิลปะมีได้อยู่ในหัวสมองของเขา ศิลปะอยู่ที่ประชาชน ประชาชนเป็นวีระบุรุษ” ศิลปินและนักเขียน “เป็นเพียงแต่ผู้ที่ช่วยสร้าง ผู้ที่ร่วมการต่อสู้โดยใช้ปากกาของเขาเป็นอาวุธคัดเอาสิ่งโสโครกออกและร่อนเอาทองคำมาหลอมถลุง พร้อมทั้งขัดเกล่าให้มีรัศมีของชีวิตอันแท้จริง ส่องแสงแวววามออกมาให้ชาวโลกรู้เห็น” ซึ่งในแง่ “ชีวิตจากมมมิต” ของ ป.บุรณศิลป์ นับว่าเป็นงานวรรณกรรมชิ้นแรกๆ ที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับแนวคิดนี้มากที่สุด ดังคำกล่าวของอุดมที่หยิบยกมาให้ดูข้างต้นที่ว่า “ทุกๆ เรื่องใน ชีวิตจากมมมิต ของ ป.บุรณศิลป์ เป็นเรื่องของชีวิตจริงๆ และเพราะเป็นเรื่องของชีวิตจริงๆ และเพราะเป็นเรื่องของชีวิตจริงๆ จึงยังผลสะท้อนใจต่อผู้อ่าน” และ “ข้าพเจ้าจึงเชื่อมั่นว่า บทประพันธ์ของ ป.บุรณศิลป์ คงจะเป็นเหมือนแสงเทียนเล่มหนึ่งที่ส่องแสงแก่จักรวาลวรรณกรรมของไทยที่กำลังจะย่างเข้าสู่ศักราชใหม่ อันเปี่ยมศักราชของประชาชนส่วนมาก นักเขียนกับประชาชนและศิลปินกับชีวิตที่แท้จริง คงจะมีโอกาสร่วมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันต่อไป” (O.Sisuwa, 1947, p.8-10)

อย่างไรก็ตาม ในอีกหลายปีต่อมา (ปี 2523) อุดมจะไม่เห็นด้วยกับความคิดนี้ของตนเองนัก โดยยอมรับว่า “ชีวิตจากมมมิต” ของ ป.บุรณศิลป์ มีจุดอ่อนในแง่ที่ว่ามันคล้ายกับ “ถึงขยะ” ที่เต็มไปด้วยชีวิตที่ “อปลักษณ์” และ “น่ารังเกียจ” และไม่ได้สะท้อนชีวิตธรรมดาสามัญที่ทำให้คนทำธรรมดาสามัญสามารถเข้าใจได้ (Jeamteerasakul, 1993, p.297-298) ตามคำของอุดมเอง “ชีวิตในมมมิต เป็นผลงานของความเร้าร้อน ความศรัทธา และความกล้าหาญในอันที่จะแหวกทางบุกเบิกออกไป-ในแง่ที่เราต้องยกย่อง แต่ขณะเดียวกัน มันก็มีจุดอ่อน คือ เป็นเสมือน ‘ถึงขยะ’ ที่สะสมแต่ชีวิตที่ ‘น่าเกลียด’ ‘น่าแขยง’, มีภาพที่

สะท้อนชีวิตสามัญธรรมดาๆ ที่มีลักษณะทั่วไป และเป็นที่น่าสนใจของคนทั่วไป และก็น่าสนใจในเรื่องธรรมดาๆ นี้เองที่แฝงเร้นปมปัญหาของสังคม. *ชีวิตจากมมมมมม* มิได้บรรลุข้อนี้” (Chantimathorn, 1984, p.241)

ถึงแม้ว่าในช่วงปี 2490-2491 อุดมจะเขียนงานในด้านวรรณกรรมวิจารณ์ออกมาเพียงชิ้นเดียวเท่านั้น แต่ก็เป็นไปได้ว่าแนวคิดของเขาน่าจะมีอิทธิพลต่อการอบคิดในการผลิตและการเผยแพร่ผลงานด้านวรรณกรรมของ พคท. ใน *มหาชน* อยู่ไม่น้อย ดังจะเห็นว่าเมื่อถึงกลางเดือนมีนาคม 2490 *มหาชน* ก็ได้เริ่มกระตุ้นให้ประชาชนทั่วไปเขียนและส่งนวนิยายของตนเข้ามาตีพิมพ์เผยแพร่ใน *มหาชน* ด้วยการจัดการประกวด “เรื่องเอกประจำสัปดาห์” ขึ้นเป็นครั้งแรก ใน “คำปราศัย” หน้าแรกๆ ของ *มหาชน* ฉบับวันที่ 16 มีนาคม 2490 ซึ่งน่าจะเขียนโดย ศักดิ์ สุภาเกษม ผู้เป็นบรรณาธิการ กล่าวว่า “ก้าวใหม่อีกก้าวหนึ่งของเราคือการประกวด ‘เรื่องเอกประจำสัปดาห์’ ซึ่งเราขอเชิญท่านที่สนใจในการประพันธ์มาร่วมสนุกกับเรา ซึ่งเราจะให้ค่าตอบแทนเล็กน้อยแก่ท่านเท่าที่เราจะทำได้เป็นประจำทุกสัปดาห์ไป” (Mahachon, 1948, 16 March, p.1) กองบรรณาธิการ *มหาชน* ได้วาง “กติกา” ของการประกวด “เรื่องเอกประจำสัปดาห์” เอาไว้ว่า

ในความรู้สึกของเรานั้น บทประพันธ์หาได้เป็นเพียงสิ่งที่ก่อให้เกิดความสะเทือนใจ เพียงทำให้ผู้อ่านซาบซึ้ง และได้รับแค่ความสนุกสนานเศร้า ด้วยศิลปะของการเรียงลำดับคำพูดไม่ คุณค่าของบทประพันธ์ยังมีเหนือกว่านั้นมากนัก คือเป็นเครื่องชี้แนวทางให้แก่สังคม เผยความชั่วร้าย กล่อมเกลาจิตตใจ และเพื่อประโยชน์ของชนส่วนมาก ที่อยู่ในความลำบากยากแค้น อยู่ในแอกของการกดขี่บังคับ นี่แหละเป็นความหมายและคุณค่าอันแท้จริงของการประพันธ์ ในความรู้สึกของเรา

อีกประการหนึ่งเราเชื่อว่าในบุคคลที่สนใจการประพันธ์นั้น ยังมีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อยที่จะมีแววเป็นเพชรน้ำงามในวงวรรณกรรม หากแต่ยังไม่ได้สพโอกาสที่จะได้ฉายแสงอันวาววามออกมาเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เราจึงอยากให้นักประพันธ์ใหม่ ได้นำเพชรของตนออกสู่สายตาประชาชน โดยยึดหน้าหนังสือพิมพ์ของเราเป็นเวทีแสดงเพชรน้ำงามของท่าน ด้วยเหตุผลสองประการนี้รวมกันเข้า เราจึงได้เปิดการประกวดเรื่องขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “เรื่องเอกประจำสัปดาห์” (Mahachon, 1948, 16 March, p.16)

อย่างไรก็ตาม ในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกเรื่อง “The Communist Movement in Thailand” สมศักดิ์ได้กล่าวถึงความเคลื่อนไหวทางวรรณกรรมของ พคท. ใน *มหาชน* ไว้อย่างสั้นๆ ว่า ในช่วงที่ปรีดีเป็นใหญ่ทางการเมือง (พ.ศ.2488-2489) เป็นครั้งแรกที่ พคท. สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างเปิดเผย, พคท. ได้พยายามกระตุ้นให้เกิดความต้องการวรรณกรรมชนิดใหม่ที่จะมาช่วยสนับสนุนเป้าหมายของพรรค ใน *มหาชน* แต่ละฉบับมักจะปรากฏเรื่องสั้นที่เขียนโดยสมาชิกพรรคคราวหนึ่งหรือสองเรื่อง วรรณกรรมเหล่านั้นมักจะประกอบไปด้วยบทสนทนาและเรื่องเล่าที่แต่งขึ้นอย่างง่ายๆ, เนื้อหามักจะเกี่ยวข้องกับความรู้สึกยากของคนจน แต่วรรณกรรมเหล่านั้นมีคุณภาพทางศิลปะที่ค่อนข้างต่ำ สิ่งสำคัญที่พรรคพยายามจะทำในพื้นที่นี้ก็คือเพื่อสร้างอิทธิพลบางอย่างที่จะช่วยสร้างนักเขียนที่ผลิตงานเขียนตามแนวทางนี้ขึ้นมา ในช่วงพ.ศ. 2490 พรรคประสบความสำเร็จในการทำให้ “ก.สุรางคนางค์”, “ส.อาจสนจินดา”, ทนง ศรัทธาพิทย และ ธิดา บุณนากร เขียนเรื่องสั้นให้กับ *มหาชน* แต่เนื่องจาก (อาจเป็นไปได้ที่จะต้องยกเว้น ทนง ศรัทธาพิทย) นักเขียนเหล่านี้ไม่ใช่ฝ่ายซ้ายอย่างแท้จริง, จึงส่งผลให้นวนิยายของพวกเขาไม่ได้มีคุณภาพที่ดีไปกว่านวนิยายของบรรดานักเขียนมือสมัครเล่นของพรรคเท่าใดนัก (Jeamteerasakul, 1993, p.297-298)

"ขุนตงพญาไฟ" กับบทวิเคราะห์การเมืองไทย "ในรอบสัปดาห์" ของ มหาชน

นอกจากจะเป็นผู้ปฏิบัติงานของพรรคคนแรกๆ ที่พยายามสถาปนาแนวคิดทางวรรณกรรมที่เป็นระบบและสอดคล้องกับเป้าหมายของ พคท. ให้มากที่สุดแล้ว ในช่วงที่ทำงานใน *มหาชน* อุดมยังได้ใช้นามปากกา "ขุนตงฯ" เพื่อทำการเคลื่อนไหวเผยแพร่ความคิดทางการเมืองต่อสาธารณะผ่านคอลัมน์ประจำของ *มหาชน* ที่ชื่อ "ในรอบสัปดาห์" อีกด้วย อุดมเปิดเผยตัวเองในฐานะผู้เขียนคอลัมน์นี้เป็นครั้งแรกเมื่อ *มหาชน* ฉบับวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2491 ได้รับการตีพิมพ์ออกมา ผู้อ่านทั่วไปจึงได้รับรู้เป็นครั้งแรกว่าผู้เขียนคอลัมน์ "ในรอบสัปดาห์" คือ "ขุนตงพญาไฟ" (Mahachon, 1948, 22 February, p.14) จากนั้นใน *มหาชน* ฉบับต่อๆ มาอุดมจะระบุชื่อผู้เขียนคอลัมน์แต่เพียงสั้นๆ ว่า "ขุนตงฯ" เท่านั้น อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าอุดมน่าจะไม่ได้เป็นผู้รับผิดชอบคอลัมน์ "ในรอบสัปดาห์" ในช่วงก่อนหน้าที่เขาจะเปิดเผยชื่อ "ขุนตงฯ" เนื่องจากวิธีการเขียนที่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ ก่อนหน้าที่จะเปิดเผยชื่อ "ขุนตงฯ" คอลัมน์ "ในรอบสัปดาห์" มีลักษณะเป็นรายงานข่าวหรือรายงานเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในรอบสัปดาห์ที่ผ่านมาโดยไม่ได้มีการวิเคราะห์หรือแสดงความคิดเห็นประกอบลงไปด้วยแต่อย่างใด แตกต่างจากคอลัมน์ "ในรอบสัปดาห์" ที่ได้รับระบุชื่อ "ขุนตงฯ" แล้ว เพราะอย่างหลังนี้ "ขุนตงฯ" จะเน้นไปที่การแสดงความคิดเห็นวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์มากกว่าจะเป็นการรายงานสถานการณ์สำคัญเฉยๆ

ควรกล่าวด้วยว่าในช่วงระหว่างต้นปี 2490 จนถึงปลายปี 2491 *มหาชน* ดำรงอยู่ท่ามกลางความขัดแย้งทางการเมืองระหว่าง "กลุ่มปรีดี" ที่ประกอบด้วยสมาชิกบางส่วนในคณะราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากภาคอีสาน อดีตเสรีไทย และนักศึกษามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง, "กลุ่มรอยัลลิสต์" ที่ประกอบด้วย พระราชวงศ์ บุคคลผู้จงรักภักดี อดีตนักโทษการเมือง และอดีตเสรีไทย และ "กลุ่มจอมพล ป." ที่ประกอบด้วยนายทหารที่ต้องการกอบกู้เกียรติภูมิของกองทัพกลับคืนมา ขณะเดียวกัน ณ เวลานั้นก็เป็นช่วงรอยต่อที่สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยด้วย เนื่องจากเป็นช่วงก่อนและหลังการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 ไม่นาน เป็นช่วงเวลา "ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา" ยังไม่ถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง และยังคงมีบทบาททางการเมือง ท่ามกลางสภาพการณ์ดังกล่าว พคท. ได้แสดงออกต่อสาธารณชนอย่างเปิดเผยว่ามีจุดยืนที่ต่อต้านการหวนกลับคืนสู่อำนาจของจอมพล ป.พิบูลสงครามอย่างเต็มที่ และสนับสนุน "ระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา" จนถึงขั้นชูคำขวัญ "ทำลายเผด็จการ พัทธกะประชาธิปไตย" และในบางช่วงถึงกับประกาศตัวว่า พคท. พร้อมเสมอที่จะเข้าไปบริหารประเทศถ้าหากประชาชนให้การสนับสนุน (Srinara, 2014, p.148-165)

แน่นอนว่าภายใต้บริบทดังกล่าว "ขุนตงฯ" ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่แสดงจุดยืนเช่นนี้อย่างต่อเนื่องผ่านคอลัมน์ "ในรอบสัปดาห์" ที่เขาเป็นผู้รับผิดชอบ เช่น ในช่วงนับตั้งแต่ต้นเดือนสิงหาคม 2490 เป็นต้นมา ขณะที่ พคท. ยังคงแสดงจุดยืนที่ต่อต้าน "กลุ่มจอมพล ป." และ "กลุ่มรอยัลลิสต์" อย่างคงเส้นคงวาอยู่ แต่เมื่อรัฐบาลถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ "กลุ่มปรีดี" เสนอร่าง พ.ร.บ. กำหนดพิจารณา ลงโทษข้าราชการและพนักงานเทศบาลผู้กระทำความผิดหน้าที่หรือหย่อนสมรรถภาพ และร่าง พ.ร.บ. การควบคุมการค้ากำไรเกินควร ในการประชุมสภา เมื่อวันที่ 23 กรกฎาคม 2490 พคท. ก็แสดงจุดยืนที่วิพากษ์วิจารณ์ต่อรัฐบาลถวัลย์ด้วย เช่น ผู้เขียนบทนำของ *มหาชน* ฉบับวันที่ 3 สิงหาคม 2490 "วิจารณ์ พ.ร.บ. 2 ฉบับของรัฐบาล" ว่า นอกจากนักการเมืองและคนทั่วไปจะวิจารณ์ว่า พ.ร.บ. ทั้ง 2 ฉบับนี้ ไม่เพียง "จะแผ้วทางให้ไปสู่ระบอบเผด็จการได้เป็นอย่างดี" แล้ว แต่ "จะยังผลกระทบกระเทือนต่อความเป็นอยู่ของประชาชนให้ทรุดลงไปอีกเป็นทวีคูณ" ด้วย ขณะที่ "ขุนตงฯ" แสดงจุดยืนวิจารณ์รัฐบาลถวัลย์โดยหยิบยกเอาคำวิจารณ์ของ เลียงไชยกาล รักษาการหัวหน้าพรรคประชาชน มาเผยแพร่ในคอลัมน์ "ในรอบสัปดาห์" ของเขาว่า "เลียงว่าเผด็จการจะมาจาก พ.ร.บ. ของรัฐบาล" (Mahachon (1947, 3 August, p.3-4) หรือเมื่อทราบข่าวว่ารัฐบาล

ถวัลย์จะจัดประชุมเพื่อพิจารณาร่าง พ.ร.บ. การพิมพ์ฉบับที่ 4 ในช่วงต้นเดือนสิงหาคม 2490 "ขุนดงฯ" ก็ได้หยิบยกเอาคำวิจารณ์รัฐบาลของ "เพื่อนหนังสือพิมพ์" หลายฉบับมาตีพิมพ์เผยแพร่ในคอลัมน์ "ในรอบสัปดาห์" ใน *มหาชน* ฉบับวันที่ 10 สิงหาคม 2490 ที่เขาเป็นผู้รับผิดชอบด้วย (Mahachon (1947, 10 August, p.3-4)

นอกจากนี้ ในช่วงสั้นๆ นับตั้งแต่การรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 จนถึงการลาออกของ ควง อภัยวงศ์ ในวันที่ 6 เมษายน 2491 ท่ามกลางการห้าหน้กันอยู่อย่างตึงเครียดระหว่าง "กลุ่มจอมพล ป." ที่มี "พรรคประชาชน" ให้การสนับสนุน (Mahachon, 1948, 22 January, p.1)⁴ กับ "กลุ่มรอยัลลิสต์" และพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อ พคท. แสดงจุดยืนที่ต่อต้านทั้ง 2 กลุ่มนี้และสนับสนุน "กลุ่มปรีดี" โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านที่ต่อต้าน "กลุ่มรอยัลลิสต์" และรัฐบาลควง ดังจะเห็นว่า ใน *มหาชน* ฉบับวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2491 พคท. ได้วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลควงอย่างรุนแรงว่า "ในตลอดระยะเวลาที่นายควงรับภาระจัดตั้งรัฐบาลขึ้นบริหารประเทศภายหลังรัฐประหาร อันเป็นเวลา 3 เดือนกว่ามานี้ ผลแห่งการบริหารงานของนายควงก็เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของประชาชนชาวเราได้อย่างชัดเจนว่า ภาระกิจต่างๆ ที่รัฐบาลชุดก่อนๆ ไม่สามารถแก้ไขได้นั้น รัฐบาลนายควงก็ยังคงไม่สามารถแก้ไขได้ มีหน้าซ้ำ ยังกลับทำให้ประเทศเราถอยหลังเข้าคลองอีกนานาประการ" ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากว่ารัฐบาลของควงมีแค่ "บุคคลที่เป็นตัวแทนของ พวกเจ้า ขุนนาง เจ้าของที่ดินใหญ่ และนายทุนใหญ่" (Mahachon, 1948, 22 January, p.2) ขณะที่ "ขุนดงฯ" แสดงความเห็นว่าการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีตาม "รัฐธรรมนูญใต้ร่ม" อาจจะทำให้พระมหากษัตริย์ทรงเดือดร้อนไปด้วย

เนื่องจากการแต่งตั้งนายก รมต. ด้วยวิธีราชรถเกยประตูบ้านเช่นนี้ พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง แต่ก่อนได้มีการชาวเสียงในสภา แล้วประธานสภาทั้งสองต้องรับผิดชอบต่อคำแนะนำที่กราบบังคมทูลไป หากสภาล้มรัฐบาล ประธานสภาเป็นหัวหน้ารับบาป พระมหากษัตริย์ไม่ทรงรับผิดชอบแต่ประการใด คราวนี้ ประธานทั้งสองไม่ต้องรับผิดชอบ เพราะไม่ใช่ผู้สนองพระบรมราชโองการในการตั้ง ความรับผิดชอบอยู่ที่ประธานอภิรัฐฯ แต่เมื่อประธานอภิรัฐฯ ไม่ขึ้นต่อสภา ประธานอภิรัฐฯ ก็ลายนวลไม่ต้องรับผิดชอบ ที่สุดพระมหากษัตริย์ทรงรับผิดชอบต่อชาติและประชาชนโดยตรง

ด้วยเหตุนี้ ถ้าหากว่านายกฯ ที่พระมหากษัตริย์ทรงตั้งนั้น เป็นคนเหลวแหลกปลิ้นปล้อนฉ้อราษฎร์บังหลวง อันเป็นที่เชื่อถือของราษฎรมิได้แล้ว พระเกียรติของพระองค์ก็อาจต้องเสื่อมฐานะของพระองค์อันเคยเป็นที่เคารพสักการะอันจะละเมิดมิได้นั้น ก็จะต้องถูกละเมิด ด้วยระเบียบของรัฐธรรมนูญใต้ร่ม (Mahachon, 1948, 29 January, p.3)

จะเห็นได้ว่าด้วยจุดยืนทางการเมืองที่มุ่ง "ทำลายเผด็จการ พิทักษ์ประชาธิปไตย" ทั้ง พคท. และ "ขุนดงฯ" ได้แสดงจุดยืนที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทุกชุดแบบไม่เลือกหน้า ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลถวัลย์ อารังนาว่า สวัสดิ์ ซึ่งสังกัดอยู่ใน "กลุ่มปรีดี" หรือ รัฐบาลควง อภัยวงศ์ ที่คณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 แต่งตั้งขึ้นภายหลังการรัฐประหาร หรือเมื่อคณะรัฐประหารบีบให้ ควง อภัยวงศ์ ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและ

⁴ ในหน้า 15 ของหนังสือพิมพ์ *มหาชน* ฉบับเดียวกันนี้ รายงานว่า "ทางพรรคประชาชนเตรียมสู้ทุกประตู และเปิดเผยว่าจะใช้วิธีการของประชาธิปัตย์ที่ใช้โจมตีรัฐบาลหลวงธำรงฯ มาโจมตีประชาธิปัตย์เอง" ขณะที่ในหน้าแรกของ *มหาชน* ฉบับวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2491 พาดหัวข่าวหน้าหนึ่งว่า "พรรคประชาชนจะคว่ำรัฐบาลนายควง ควงทำว่าคว่ำก็คว่ำไปไม่ยั้งเลย" ขณะที่ในหน้า 15 *มหาชน* รายงานว่า "ทางพรรคประชาชนยังยืนยันว่าจะต้องเป็นรัฐบาลผสม เพื่อจะได้ร่วมมือกันจรรโลงประเทศชาติสืบไป และตั้งใจว่าจะเอาหลวงพิบูลฯ และหลวงอดุลย์ เข้าสู้แข่งกับนายควง" (Mahachon, 1948, 29 January, p.15)

แต่งตั้งให้ จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีแทนนั้น "ขุนตงฯ" กวีพากษ์วิจารณ์ทั้งรัฐบาลควงและรัฐบาลจอมพล ป. อย่างรุนแรงว่า

ท่านผู้อ่านที่รัก ก่อนที่เราจะพิจารณาฐานะของรัฐบาลใหม่ เราโปรดหันมาดูฐานะของรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ เสียก่อน ซึ่งที่แรกมีบุคคลหลายท่านเห็นว่ามั่นคงดีแล้ว ทักษะที่ว่ามันคงดีแล้วนั้นก็โดยที่มองเห็นรัฐบาลอาศัยอำนาจของพระมหากษัตริย์มาบริหารงาน ขาดแต่ปืนผาหน้าไม้บ้างเท่านั้น

ความจริง ฐานะของนายควงมิได้พิสูจน์ด้วยอำนาจพระมหากษัตริย์ หรือปริมาณของปืนผา, หน้าไม้ หากพิสูจน์ด้วยว่า รัฐบาลควงนี้มีสมรรถภาพจะแก้ไขปัญหาการครองชีพของประชาชนได้หรือไม่ ตลอดระยะเวลา 120 วันมานี้ นายควงและคณะทำงาน ผิดพลาดโดยเจตนาหลาย ๆ ครั้งแล้ว นำมาซึ่งความไม่พอใจทั่วไป และก็เป็นข้ออ้างของฝ่ายทหารขอให้ลาออก

บัดนี้ก็ได้มีบางท่านพูดอีกว่า ฐานะของรัฐบาลใหม่ต้องมั่นคงแน่ เพราะมีปืนผาหน้าไม้พร้อมคำนี้หมายความว่าอะไร? หมายความว่ารัฐบาลนี้จะต้องมั่นคงด้วยอาศัยกำลังทหารเป็นเครื่องประกันกระนั้นหรือ? ถ้าหากว่าผู้มาใหม่ถือเอาข้อนี้เป็นสิ่งนำมาซึ่งความภูมิใจแล้ว ก็เท่ากับที่ยอมรับ "อธรรมาธิปไตย" เพื่อยอดปรารถนา และก็เท่ากับเดินตามรอยรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์

ท่านผู้อ่านที่นับถือ ปัญหาเฉพาะหน้าของประเทศชาติเราเวลานี้มีหลายประการที่จะต้องจัดการโดยด่วน แต่อย่างน้อยเราอย่าลืมว่า

1. ประเทศเราจะประสบเศรษฐกิจภัยของโลกในไม่ช้านี้ แหล่งเศรษฐกิจภัยนั้นก็คือ อเมริกา เราจะต้องจัดหาทางหลีกเลี่ยงเศรษฐกิจภัยนี้โดยด่วน มิฉะนั้น การครองชีพของประชาชนชาวไทยจะหายนะแก่ได้ยาก จะเป็นผู้ใดก็ตาม หากไม่มองดูข้อเท็จจริงนี้แล้ว ก็จะไม่หลีกเลี่ยงจากความล้มเหลวนี้ไม่ได้

2. เราได้วิพากษ์รัฐบาลนายควงหันไปทางเจ้าทางนาย บัดนี้นายควงได้เปิดหมวกไปแล้ว เราก็ควรจะหันไปสู่ประชาชนมิใช่หรือ? ฉะนั้น ระบอบประชาธิปไตยอันศักดิ์สิทธิ์พึงรักษาไว้ให้มั่นคง และการบูรณะประเทศขณะนี้ก็ต้องอาศัยกำลังของประชาชนเป็นใหญ่ ความคิดอ่านอันใดที่มุ่งโจมตีประชาชนหรือบั่นทอนตัดสิทธิตลอดจนคิดทำลายนั้น จะต้องนำมาซึ่งความผิดพลาดอย่างใหญ่หลวง! ดังเช่นการอ้างปัญหาลัทธิการเมืองเพื่อมุ่งทำลายประชาธิปไตย เป็นต้น

3. เราจะต้องส่งเสริมความเป็นอิสระในการทูต เพราะสถานการณ์ของโลกในปัจจุบันนี้ผันแปรอยู่ทุกขณะ เราจะต้องรักษาความเป็นเอกราชและอธิปไตยของเรา อย่าซ้ารอยรัฐบาลของนายควงที่ให้สิทธิสัมปทานพิเศษแก่อเมริกา ดังมีป่าไม้สองแห่งในจังหวัดนครสวรรค์ เหมือนแร่ในจังหวัดกาญจนบุรี และดิบุกในเกาะสมุยเป็นอันขาด ซึ่งจอมจักรพรรดินิยมทั้งหลายมุ่งแต่จะเอาไทยเป็นเมืองขึ้น และสมรภูมิในอนาคต เราจะต้องดูรัฐบาลใหม่นี้ว่าจะรักษาความเป็นอิสระทางการทูตและเอกราชของประเทศชาติได้หรือไม่

4. เราเคยแฉนโยบายการทุจริตต่างๆ ที่ผ่านมา เช่นกรณีผู้ผูกขาดข้าวกินไปหลายล้าน กรณียี่ผืนก็กินไปหลายล้าน กรณีสนามบินก็กินไปล้าน 5 แสน นอกจากนี้ ยังมีโครงการส่งข้าวได้ 3% ย้อนหลังอะไรพรรณานี้ อีก ซึ่งล้วนแต่โกงกินกันสะบัด ราษฎรไม่ต้องการรัฐบาลเช่นนี้ แม้รัฐบาลใหม่จะเดินตามรอยทางเก่านี้อีก ก็คงจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นจากการโจมตีของราษฎร

สุดท้ายขุนตงฯ ก็ขอสรุปความเห็นของขุนตงฯเองว่า รัฐบาลที่มาใหม่จะมีความมั่นคงแค่ไหนเพียงใดนั้น ไม่อยู่ที่ปริมาณปืนผาหน้าไม้ หากอยู่ปัญหาสี่ประการดังกล่าวมาแล้ว

แต่ขงดงฯเห็นว่ ถ้หกรัฐบาลใดไมใช่เป็นรัฐบาลของประชชนแล้ว จะต้องแก้ไม่ตก และมีสภาพอ่อนแอ้งน ดังรัฐบาลก่อนๆ (Mahachon, 1948, 11 April, p.3, 4)

และแน่นอนว่เมื่อ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก้าวขึ้นมเป็นนยกรัฐมนตรีได้ไม่กี่เดือน "ขุนดงฯ" ก็เปิดฉกวิพากษ์วิจารณ์ทันท้ว่ "การมของนยแปลก พิบูลสงครามครั้งนี้ ประชชนท้งหลยยอมมีควมรู้สึกที่ผิดปรกติ เพราะเป็นการมด้วยอำนาจทหาร และก็เป็นคำรบสองที่ทหารใช้อำนาจพลีกรัฐบาล" (Mahachon, 1948, 18 April, p.3) และหลังกนั้นมา การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามและคณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 ของเขาก็ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ควรถกด้วยว่ นอกจก "ขุนดงฯ" จะแสดงจุดยืนสนับสนุนประชาธิปไตยและต่อต้านเผด็จการที่มในรูปของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามและคณะรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 แล้ว "ขุนดงฯ" ยังสนับสนุนการเคลื่อนไหวของกรรมกรและต่อต้านอเมริกาด้วย ดังจะเห็นว่ ใน "วันกรรมกรสากล" เขาได้ถกกับกรรมกรในลักษณะขึ้นว่ "กรรมกรต้องช่วยกรรมกรเอง และจะช่วยตนเองได้ก็โดยควมสมัครใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนั้นเอง กรรมกรนอกจกต่อสู้เพื่อแก้ไขควมเป็นอยู่แล้วยังมีภาระหน้าที่ที่นำพาประเทศไปสู่ควมเป็นเอกราชและประชาธิปไตยอีกด้วย" (Mahachon, 1948, 9 May, p.3) ส่วนการต่อต้านอเมริกานั้น "ขุนดงฯ" ถกว่

เรายังทราบข่วต่อไปว่ รัฐบาลอเมริกาได้เสนอให้รัฐบาลปัจจุบันกู้เงินจกอเมริกา 1 พันล้านเพื่อสร้างเขื่อนไฟฟ้าน้ำตก ท้งนี้ก็เพื่อจะให้หนักการเมืองที่เมอำนาจและเมเงินตราลิ้มชาติลิ้มราษฎรพรับแล้วก็ต้องตกเป็นลูกจอกของเขา และนอกจกเป็นหนี้สินกัน อเมริกายังมีสิทธิจะล้มปทานเขื่อนไฟฟ้านี้ด้วย เมื่ออเมริกาสามารถกุมเส้นโลหิตทางเศรษฐกิจของไทยได้แล้ว เวลานั้นอเมริกาก็จะบงการทุกสิ่งทุกอย่าง เมืองไทยก็เท่ากับเป็นเมืองขึ้น

ท่นผู้ที่รักชาติท้งหลยโปรดระวังภัยนี้จึงหนัก! สยามจะต้องไม่รักคนที่เอาสยามเป็นเมืองขึ้นหรือเป็นเมืองแสวงหาโชคผลาก!! ราษฎรชาวไทยจะพึงยอมด้วยข้อนี้ไม่ได้เป็นเด็ดขาด!!! เราจึงคอยตราหน้าเกอว่มนุษย์คนไหน จะเอาไทยที่รักของเราขายให้แก่ต่างประเทศ ปล่อยให้พวกนั้นมาขูดรีดเลือดเนื้อของคนไทยอย่างมีแผนการณ ปล่อยให้พวกสืบราชการลับต่างชาติเพ่นพ่านในเมืองไทย ปล่อยให้จักรพรรดินิยมกลืนชาติไทย โดยเห็นแก่อำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัว

ขุนดงฯ ขอบกนยฮาโรลด์ว่ สยามไม่รักนักล่าเมืองขึ้นด้วยเหรียญดอลลาร์ของวอลสตรีท อย่างพวกท่นซึ่งเป็นนักเชิงลึกโกบโกยก่ำไร (Profiteer) และนักค้าสงคราม (War-Monger) !!! "สยามไม่รักจักรพรรดินิยมอเมริกา!!!" (Mahachon, 1948, 16 May, p.14)

ไทย "กึ่งเมืองขึ้น" และการใช้ลัทธิมาร์กซวิเคราะห์สังคมไทยของ "อ.สีสุวรรณ"

ในช่วงก่อนการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงระหว่างปี 2488 – 2490 เป็นช่วงที่ ปรีดี พนมยงค์ กำลังเป็นใหญ่ทางการเมือง และเป็นช่วงที่ พคท. สามารถเผยแพร่ควมคิดลัทธิมาร์กซได้อย่างเปิดเผยเป็นครั้งแรกนั้น มหาชน คือเครื่องมือสำคัญที่ พคท. ใช้ในการจัดการศึกษาเกี่ยวกับทฤษฎีมาร์กซิสต์ให้กับผู้อ่านท้งในระดับนามธรรมและในระดับท่วๆ ไป เช่น มีบทความที่เกี่ยวกับสิ่งที่สร้างชนชั้นขึ้นมา มีคอลัมน์ “คำศัพท์” ที่ให้คำนิยามแก่คำศัพท์อย่างเช่น คอมมิวนิสต์, ศักดินา และ จักรพรรดินิยม มีบทความที่อธิบายควมขัดแย้งชั้นพื้นฐานของลัทธิทุนนิยมระหว่างลักษณะทางสังคมของกระบวนการผลิต และลักษณะทางเอกชนของควมเป็นเจ้าของซึ่งช่วยยกระดับลัทธิสังคมนิยมก้าวขึ้นสู่ระดับโลกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Jeamteerasakul, 1993, p.267) บางบทความพยายามที่จะตอบคำถามว่ “พรรคคอมมิวนิสต์คืออะไร ?” (Mahachon, 1947, 6, 13 April) บางบทความอธิบายโดยละเอียดเกี่ยวกับ “มาตรฐานการเป็นชาว

คอมมิวนิสต์” (Mahachon, 1947, 15, 22, 29 June) มีอยู่หลายบทความที่ว่าด้วยวิธีการทำงานจัดตั้ง (Mahachon, 1947, 25 May) และว่าด้วยแนวทางประชาชน (Mahachon, 1947, 21 September, 5 October) ขณะที่ อุดม สีสวรรณ เองก็มีบทบาทสำคัญในการนำเสนองานเขียนเชิงทฤษฎีด้วย ที่สำคัญก็คือ บทความเฉลิมฉลองวันเกิดครบรอบ 129 ปีของ คาร์ล มาร์กซ ผู้ซึ่งเขายกย่องให้เป็น "ปณมจารย์ของชาวคอมมิวนิสต์มหาบุรุษของชาวโลก...เปรียบประดุจดวงประทีปนำทางของมนุษย์ ผู้ซึ่งนำความหวังและความอบอุ่นมาสู่ชาวโลก" (Mahachon, 1947, 11 May) และบทความเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของสากลที่ 1, 2 และ 3 (Mahachon, 1947, 3 10, 24, 31 August) โดยใช้นามปากกา "อ.สีสรรณ"

นอกจากนี้ อุดมยังมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่ความคิดที่ว่า ไทยเป็นประเทศ “กึ่งเมืองขึ้น กึ่งศักดินา” รวมทั้งความคิดที่ว่า สังคมไทยจำเป็นที่จะต้องทำการปฏิวัติประชาธิปไตยเป็นขั้นแรกเสียก่อน จากนั้นจึงค่อยทำการปฏิวัติสังคมนิยม และในการปฏิวัติขั้นแรกต้องการแนวร่วมจากหลากหลายชนชั้นด้วย ดังจะเห็นได้จากการตีพิมพ์เผยแพร่ข้อเขียนเชิงทฤษฎีเรื่อง “ประเทศเมืองขึ้นกึ่งเมืองขึ้น” ของเขาใน *มหาชน* ฉบับวันที่ 4 พฤษภาคม 2490 (Mahachon, 1947, 4 May, p.5, 11 – 12, 14) ที่เสนอว่า ปัจจุบันนี้ (2490) สามารถแบ่งประเทศต่างๆ ในโลกซึ่งมีอยู่รวม 60 ประเทศออกเป็น 3 ชนิดตามระบอบสังคมและสภาพของประเทศ คือ ก. ระบอบสังคมนิยม ได้แก่ สหภาพโซเวียต, ข. ระบอบทุนนิยม ได้แก่ อังกฤษ อเมริกา และ ค. ประเทศเมืองขึ้นกึ่งเมืองขึ้น ได้แก่ ฟิลิปปินส์ อียิปต์ พม่า อินเดีย และประเทศอื่นๆ ในอเมริกาใต้ โดยไทยถือว่าเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีลักษณะ “กึ่งเมืองขึ้น”, ตามคำของอุดม

3. เมืองขึ้นและกึ่งเมืองขึ้น

1. อย่งไรที่เรียกว่าเมืองขึ้นหรือกึ่งเมืองขึ้น? มีประเทศใดบ้าง ?

ประเทศเมืองขึ้นหรือกึ่งเมืองขึ้นก็คือประเทศที่อำนาจการเมือง การเศรษฐกิจ และวัฒนธรรมตกอยู่ภายใต้ความครอบงำของประเทศจักรพรรดินิยม ไม่มีสิทธิเอกราชโดยสมบูรณ์ ประเทศเมืองขึ้นและกึ่งเมืองขึ้นมีข้อแตกต่างกันคือ:-

ก. เมืองขึ้น คือประเทศที่ต้องสูญเสียความเป็นเอกราชไปทั้งสิ้นและตกอยู่ในความปกครองของประเทศจักรพรรดินิยมประเทศเดียวโดยเฉพาะ ผู้ถือบังเหียนการปกครองก็มีชาวต่างประเทศเป็นสำคัญ เช่น อินเดีย มลายู ฟิลิปปิน พม่า เป็นต้น

ข. กึ่งเมืองขึ้น คือประเทศที่ถูกจักรพรรดินิยมหลายๆ ประเทศเข้ารุกรานในเวลาเดียวกันแต่มีถูกผู้ใดยึดครองไว้โดยเฉพาะ อำนาจการปกครองของประเทศดำรงความเป็นเอกราชอยู่ แต่เป็นไปโดยผิวเผิน ผู้ถือบังเหียนการปกครองประเทศเป็นคนพื้นเมือง เช่น ไทย เดอร์เกี อียิปต์ และประเทศต่างๆ ในอเมริกาใต้ (Mahachon, 1947, 4 May, p.11)

จากข้อความที่ยกมาข้างต้น ทำให้เห็นว่ามันเป็นเรื่องที่เข้าใจผิดอย่างยิ่งที่ เครก เจ. เรย์โนลด์ส เสนอการตีความไว้ใน *ความคิดแหวกแนวของไทย* (2535) ของเขาว่า ไทยกึ่งเมืองขึ้น (2493) ของอุดม "เป็นงานที่แตกต่างจากเค้าโครงที่เป็นแบบแผนของ สตาลิน ซึ่งออกมาเมื่อ พ.ศ.2481 เพียงเล็กน้อย" (Reynolds, 1992, p.276) เพราะอันที่จริงแล้ว ทั้งความคิดเรื่องการแบ่งประเทศต่างๆ ในโลก "ออกเป็น 3 ชนิดตามระบอบสังคมและสภาพของประเทศ คือ ก. ระบอบสังคมนิยม ได้แก่ สหภาพโซเวียต, ข. ระบอบทุนนิยม ได้แก่ อังกฤษ อเมริกา และ ค.ประเทศเมืองขึ้นกึ่งเมืองขึ้น" ในบทความของอุดม และข้อเสนอเดียวกันในบทความเรื่อง "การปฏิวัติของจีนและพรรคคอมมิวนิสต์จีน" ของ เหมาเจ๋อตง (Mao Tse-tung, 1939) เป็นความคิดที่ตรงกันกับข้อเสนอเรื่อง "Three Types of Countries in Relation to Self-Determination of Nations" ในบทความเรื่อง "The Socialist Revolution and the Right of Nations to Self-Determination"

ของเลนินที่เขียนไว้ตั้งแต่ปี 1916 ซึ่งแบ่ง "ประเทศต่างๆ ออกเป็น 3 แบบ หนึ่ง ประเทศทุนนิยมที่ก้าวหน้า อันได้แก่ ประเทศต่างๆ ในยุโรปตะวันตกและสหรัฐอเมริกา...สอง ยุโรปตะวันออก เช่น ออสเตรีย คาบสมุทรบอลข่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัสเซีย ซึ่งได้มีการพัฒนาขบวนการประชาธิปไตยกระฎุมพีระดับชาติและการต่อสู้ระดับชาติที่เข้มข้นขึ้นแล้วในศตวรรษที่ 20...สาม ประเทศกึ่งเมืองขึ้น เช่น จีน เปอร์เซีย ตุรกี และประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมทั้งหมด" (Lenin, 1916, p.143-156) มากกว่าจะเป็นสตาลิน

เป็นที่ทราบกันดีในหมู่ผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์ฝ่ายซ้ายไทยว่า ในปี 2493 อุดมจะเขียนและพิมพ์หนังสือเล่มสำคัญเล่มหนึ่งชื่อ *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* ซึ่งต่อมาจะถือกันว่าเป็นต้นแบบในการวิเคราะห์ลักษณะสังคมไทยของ พทท. ไปอีกนาน ดังนั้น บทความเรื่อง "ประเทศเมืองขึ้นกึ่งเมืองขึ้น" ที่เขาเขียนในช่วงกลางปี 2490 ดังที่กล่าวถึงข้างต้นนี้ จึงน่าจะถือได้ว่าเป็นต้นร่างทางความคิดที่สำคัญของเขาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ลักษณะสังคมไทย ก่อนที่ต้นร่างทางความคิดนี้จะถูกพัฒนาให้กลายเป็นหนังสือเล่มในเวลาต่อมา อันที่จริง อุดมไม่ได้เพียงแค่พยายามแสดงให้เห็นว่า "ประเทศเมืองขึ้นและกึ่งเมืองขึ้น" มีลักษณะอย่างไร เกิดจากอะไร ส่งผลเสียหายต่อประชาชนอย่างไร และไทยเป็นอีกประเทศที่มีลักษณะ "กึ่งเมืองขึ้น" อย่างไรเท่านั้น หากแต่เขายังเสนอทางออกจากลักษณะ "กึ่งเมืองขึ้น" ดังกล่าวด้วย นั่นก็คือ "จำเป็นต้องผ่านการปฏิวัติเพื่อระบอบประชาธิปไตยใหม่ และการปฏิวัติเพื่อระบอบสังคมนิยม" ซึ่งก็แน่นอนว่า ทางออกเช่นนี้ย่อมต้องเป็นทางออกเดียวกันกับทฤษฎีการปฏิวัติของ พทท. ในเวลานั้นด้วย ดังที่เขากล่าวว่า

4. ประเทศเมืองขึ้นหรือกึ่งเมืองขึ้น จะต่อสู้หาทางรอดอย่างไร?

สังคมในประเทศเมืองขึ้นและกึ่งเมืองขึ้นจะคลี่คลายขยายตัวและเจริญต่อไปได้ก็จำเป็นต้องผ่านการปฏิวัติเพื่อระบอบประชาธิปไตยใหม่ และการปฏิวัติเพื่อระบอบสังคมนิยม

ในขั้นแรกคือการปฏิวัติเพื่อระบอบประชาธิปไตยใหม่ บรรดาชนชั้นปฏิวัติทั้งหลาย จะต้องร่วมกันจัดตั้งเป็นแนวร่วมทำการกำจัดอิทธิพลของพวกจักรพรรดินิยมและรกรากของศักดินาที่เหลืออยู่ให้สิ้นไป และทำการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยใหม่ขึ้น.

ขั้นต่อไป การปฏิวัติเพื่อระบอบสังคมนิยมชนชั้นกรรมาชีพจะต้องร่วมมือกับคนงานที่ถูกขูดรีดทำการปฏิวัติต่อไป คือล้มระบอบเอกราชและสถาปนาสังคมแห่งลัทธิสังคมนิยมขึ้น.

5. เราควรจะเอาประเทศใดเป็นตัวอย่างในการต่อสู้เพื่ออิสระภาพของประเทศเมืองขึ้นและกึ่งเมืองขึ้น?

ด้วยการรุกรานของเหล่าจักรพรรดินิยมนี้เอง ประชาชนในประเทศเมืองขึ้นและกึ่งเมืองขึ้น จึงได้ร่วมใจกันต่อต้านการรุกรานของเหล่าจักรพรรดินิยม เพื่อกู้ความเป็นอิสระภาพและเอกราชของตน ผลสำเร็จของโซเวียตในการปฏิวัติเดือนสิบ หลังจากสงครามโลกได้ยุติลงแล้ว ทำให้การปฏิวัติของบรรดาประชาชาติที่อ่อนแอในโลก ก็ได้เริ่มมีการไหวตัวกันโดยทั่วไป และในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้ การต่อสู้เพื่อกู้อิสระภาพของบรรดาประชาชาติในประเทศเมืองขึ้นและกึ่งเมืองขึ้น เช่น จีน อินเดีย มะลายู ฟิลิปปินส์ ญวน เหล่านี้ ได้เข้าสู่ขีดรุนแรงดุเดือดยิ่งขึ้น โดยเฉพาะประชาชาติจีนแล้ว ก็ต่อนับว่าเป็นผู้นำของบรรดาประชาชาติที่อ่อนแอในภาคตะวันออกไกลและเป็นตัวอย่างอันดีของประเทศเมืองขึ้นและกึ่งเมืองขึ้นทั้งหลายในโลกนี้ด้วย...ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์จีนและความพยายามของประชาชนจีน ระบอบนี้จะต้องขยายตัวอย่างรวดเร็วไปทั่วประเทศจีนในที่สุด (Mahachon, 1947, 4 May, p.14)

สรุป: อุดม สีสวรรณในฐานะนักการเมืองวัฒนธรรมฝ่ายซ้ายไทย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าในช่วงระหว่างปี 2490-2491 ซึ่งเป็นช่วงที่ อุดม สีสวรรณ เข้าไปทำงานในหนังสือพิมพ์ *มหาชน* รายสัปดาห์ของ พคท. นั้น อุดมได้แสดงบทบาทอย่างสำคัญในการเคลื่อนไหวทางความคิดและการเมืองวัฒนธรรมในยุคเริ่มแรกของ พคท. เขาได้เขียนบทความจำนวนมากลงเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์ *มหาชน* โดยใช้นามปากกา "อ.สีสุวรรณ" สำหรับเขียนบทความในเชิงแนะนำและจัดการศึกษา ทฤษฎีลัทธิมาร์กซ์ให้แก่คนทั่วไป ใช้นามปากกา "ขุนตงพญาไฟ" หรือ "ขุนตงฯ" สำหรับเขียนวิเคราะห์วิจารณ์การเมืองไทยในคอลัมน์ "ในรอบสัปดาห์" ที่เขาเป็นผู้รับผิดชอบ และใช้นามปากกา "อ.สีสุวรรณ" สำหรับเขียนงานในลักษณะของการวิจารณ์วรรณกรรมตามแนวลัทธิมาร์กซ์ ซึ่งทั้งหมดนี้ แสดงให้เห็นว่า อุดมเป็นปัญญาชนของ พคท. ที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในช่วงต้นทศวรรษ 2490 กล่าวคือ จากงานเขียนทั้ง 3 ประเภทข้างต้น ทำให้เห็นว่า อุดมมีคุณูปการทั้งต่อ พคท. และขบวนการฝ่ายซ้ายไทยในยุคเริ่มแรกในหลายประการ *ประการแรก* ในแง่ของการเขียนงานเพื่อแนะนำและจัดการศึกษาลัทธิมาร์กซ์ให้แก่ผู้อ่านทั่วไปผ่านทางหนังสือ *มหาชน* นั้น จะเห็นวก่อนที่เขาจะเขียนและพิมพ์หนังสือ *ไทยกึ่งเมืองขึ้น* อันโด่งดังในปี 2493 อุดมก็ได้เริ่มให้คำอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของ "ประเทศเมืองขึ้นหรือกึ่งเมืองขึ้น" ขึ้นแล้ว โดยไทยก็เป็นอีกประเทศที่มีลักษณะ "กึ่งเมืองขึ้น" ที่จะต้องต่อสู้ดิ้นรนปลดปล่อยตัวเองด้วยการ "การปฏิวัติเพื่อระบอบประชาธิปไตยใหม่ และการปฏิวัติเพื่อระบอบสังคมนิยม" โดยมี "ประชาชนชาติจีน" เป็นตัวอย่าง, *ประการที่สอง* ในแง่ของการเขียนบทความวิเคราะห์การเมืองไทยนั้น งานเขียนของอุดมได้เผยให้เห็น "จุดยืนทางการเมือง" ของ พคท. ในช่วงปี 2490-2491 ที่มุ่ง "ทำลายเผด็จการ พิตักษ์ประชาธิปไตย" ผ่านการวิเคราะห์วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลทุกชุดทุกกลุ่มอย่างไม่เลือกหน้า ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลของ "กลุ่มปรีดี", "กลุ่มรอยัลลิสต์" และ "กลุ่มจอมพล ป." โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มาจากการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 และ *ประการที่สาม* ในแง่ของการพัฒนาแนวคิดด้านวรรณกรรมตามแบบฉบับของ พคท. ซึ่งถือว่าอุดมเป็นปัญญาชนของ พคท. คนแรกๆ ที่พยายามบุกเบิกคิดค้นและพัฒนาแนวคิดด้านศิลปะและวรรณกรรมที่เป็นแบบฉบับของ พคท. เองขึ้นมา ก่อนหน้าที่แนวคิดด้านศิลปะและวรรณคดีของเหมาเจ๋อตุง หรือ ก่อนหน้าที่แนวคิด "ศิลปะเพื่อชีวิตศิลปะเพื่อประชาชน" ของ พคท. จะผงาดขึ้นมามีอิทธิพลอย่างเข้มข้นในวัฒนธรรมการเมืองไทยนับตั้งแต่หลังปี 2493 เป็นต้นมา ดังนั้น จึงไม่เกินเลยนักที่กล่าวว่า อุดม สีสวรรณ เป็น "นักการเมืองวัฒนธรรม" ของขบวนการฝ่ายซ้ายไทยในยุคเริ่มแรกที่สำคัญยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- Sobanet, A. (2018). *Generation Stalin: French Writers, the Fatherland, and the Cult of Personality*. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- Bunjerdsilp, B. (2013). *Pai Khamēn Banthukthungchāokamphūchāthilukkhunsūphūāmātuphūm* [Go to Khmer. Record of the Cambodians who rose up and fought for the motherland]. Bangkok: Matichon.
- Bunjerdsilp, B. (1993). *Wanwichān* [Literature review]. Bangkok: Matichon.
- Bunjerdsilp, B. (1984). *Wāngthuanthāēngpākā* [Place the pen back and forth]. Bangkok: Matichon.
- Bunjerdsilp, B. (1974). *Sinlapawannakhadīkapchīwit* [Literature and life]. Bangkok: Charoenwit Printing.
- McDougall, B. (1980). Mao Zedong's "Talks at the Yan'an Conference on Literature and Art": A Translation of the 1943 Text with Commentary. Ann Arbor: Center for Chinese Studies, University of Michigan.
- Reynolds, C. (1992). *Khwāmkhit wāēknāo khōng Thai* [Thai radical discourse]. Bangkok: Aksonsarn.
- Reynolds, C. and Hong, L. (1983, November). Marxism in Thai Historical Studies. *Journal of Asian Studies*, 43(1). 77-104.
- Kasetsiri, C. (2001). *PrawattikanmūāngThai Sōngphansīrōjchetsiphā-Sōngphanhārōj* [History of Thai politics 1932 - 1957]. Bangkok: The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project.
- James Fisher, D. (1988). *Romain Rolland and the Politics of Intellectual Engagement*. Berkeley and Los Angeles, California: University of California Press.
- Tejapira, K. (2001). *Commodifying Marxism: The Formation of Modern Thai Radical Culture, 1927-1958*. Kyoto: Kyoto university Press; Melbournes Trans Pacific Press.
- Price, L. (December, 1935). "Romain Rolland Converses." *The Atlantic*. in <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/1935/12/romain-rolland-converses/652544/>
- V.I., L. (December, 1916). *Collected Works*. Volume 22, (December 1915—July 1916) pp.143-156. สามารถเข้าถึงได้ใน <https://www.marxists.org/archive/lenin/works/cw/pdf/lenin-cw-vol-22.pdf>

- Zedong, M. (2002). Botniphonkhatsanchut Sām wādūāingānwatthanatham [Selected thesis series 3 on cultural work]. Bangkok: Nokhuk [Owl].
- Zedong, M. (December, 2002). The Chinese Revolution and the Chinese Communist Party. https://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-2/mswv2_23.htm.
- Zedong, M. (author), Or Por [Udom Sisuwan] (translator) (1951, June). Wādūāikānpatibat [on practice]. in Aksonsarn, 3(3). 74-97.
- Atiwanitchayaphong, N. (1988). Phatthanākānkhwāmkhitsētthasātkaṇmūāngthaitangtāe Phōsō Sōngphansīrōjchetsipha-Patjubun [The development of ideas in Thai political economics from 1932 to the present]. Bangkok: Political economics group, Social Research Institute, Chulalongkorn University.
- Eawsriwong, N. (2000). Krungtāk, Phrachāotāk læprawatsāthai [Krung Taek, King Tak and Thai history]. Bangkok: Matichon.
- Sisuwan, O. (1947, 26 January). Wichānnangsū chiwitchākmmumut khōng Pō Būnsinlapin. [book review 'Life from the Dark Corner' by Por Buranasilin]. Mahachon. 6.
- Bualek, P. (2001). Kānsuksāprawatsātsetthakitthai: Botsamruātsathānakhwāmru [A Study of Thai Economic History: A Survey of Knowledge Status]. Bangkok: Siam.
- Magagnin, P. (December, 2020). "Agents of May Fourth. Jing Yinyu, Xu Zhongnian, and the Early Introduction of Modern Chinese Literature in France." <https://www.researchgate.net/publication/348033643>
- MuangChompoo, P. (1986, June). Banthukphūphānthāng [Passer's record]. Bānmairūōi [Amaranth magazine] 2(5).
- MuangChompoo, P. (2000). Sūsomraphūmphuphān [To the Battlefield of Phu Phan]. Bangkok: Matichon.
- Chanamul, S. (2007). Chātthai Naithatsanapanyāchōnkaōnā ["Thai nation" in the view of progressive intellectuals]. Bangkok: Matichon.
- Chantimathorn, S. (1984). Sāithānwannakamphūāchiwītkhōngthai [Stream of Thai literature for life]. Bangkok: Matichon.
- Jeamteerasakul, S. (1993). The Communist Movement in Thailand. Ph.D. Dissertation Monash University.
- Jeamteerasakul, S. (2001), Prawattisāt thī phōēng sāng (History just Made). Krung Thēp: hok tulā ramluk.

- Jeamteerasakul, S. (2003), January-April). Prawat Phokhottho Chabap Phokhottho (1) [The CPT History by CPT (1)]. Samesky, 1(1). 156-168.
- Wantana, S. (1986). The Politics of Modern Thai Historiography. Ph.D. Thesis, Department of History, Monash University, Australia.
- Yimprasert, S. (2007). Phænchingchatthai [Thai national competition plan]. Bangkok: October 6 commemoration.
- Phuksom, T. (1997). Kan prap tua thang khwamru khwam ching lae 'amnāt khong chon channam Sayam Phosō sōngphansāmrojyisipha - Sōngphansīrojīsip'et [Adaptation of knowledge, truth and power of the Siamese elite During 1782-1868]. A thesis submitted as a partial fulfillment for the requirements of Master of Arts in History, Faculty of Arts, Chulalongkorn university.
- Srinara, T. (2014). Thamlaiphadetkan Pitakprachathiapai: Chutyunkhong Phokhottho Nai Nangsuphim Mahachon Thamklangkhwamkhatyængthangkānmūangnaichuāngrawāngpi Phosō Sōngphansīrojīkaosip-Sōngphansīrojīkaosip'et [Destroy the dictator Protecting Democracy: The CPT's Position in Mahachon Newspapers Amid the Political Conflict During 1947-1948]. Readjournal 4(4). 148-165.
- Srinara, T. (2013). Nangsuphim Mahachon Chabaptaidin, Samnakphimmahachon lænangsuphim Mahachon Raīsapdā khong phakkhōmmionitthai kapkānmūangthainaichuāngrawāng Phosō Sōngphansīrojīpætsipha-Sōngphansīrojīkaosipsām [Mahachon newspaper underground edition, Mahachon publishing house and a weekly Mahachon newspaper of the 'Thai Communist Party' and Thai politics during the period 1942 - 1950]. Readjournal 4(3). 100-121.
- Srinara, T. (2009). LangHokTula waduāikhwamkhatyængthangkhwamkhitrawāngkhabuānkānnaksuksākapphakkhōmmioni thængprathedthai [After October 6, on the conflict of ideas between the student movement and the Communist Party of Thailand]. Bangkok: October 6 commemoration.
- Takahashi, K. (2014). The Peace Movement during the Early Cold War Years in Asia. Tokyo: Waseda University Press. (in Japanese).

รายชื่อหนังสือพิมพ์และนิตยสาร

Aksonsan (1949, 9 December)*Mahachon* (1947, 26 January)*Mahachon* (1947, 16 March)*Mahachon* (1947, 6 April)*Mahachon* (1947, 13 April)*Mahachon* (1947, 4 May)*Mahachon* (1947, 11 May)*Mahachon* (1947, 25 May)*Mahachon* (1947, 15 June)*Mahachon* (1947, 22 June)*Mahachon* (1947, 29 June)*Mahachon* (1947, 3 August)*Mahachon* (1947, 10 August)*Mahachon* (1947, 24 August)*Mahachon* (1947, 31 August)*Mahachon* (1947, 21 September)*Mahachon* (1947, 5 October)*Mahachon* (1947, 2 November)*Mahachon* (1948, 22 January)*Mahachon* (1948, 29 January)*Mahachon* (1948, 22 February)*Mahachon* (1948, 14 March)*Mahachon* (1948, 11 April)*Mahachon* (1948, 18 April)*Mahachon* (1948, 9 May)*Mahachon* (1948, 16 May)*Mahachon* (1948, 17 October)*Mahachon* (1948, 21 November)*Mahachon* (1948, 19 December)*Siammai* (1983, 14 January)